

JUHLAJULKAISU

KAARLO JUHO
STÅHLBERG

1865 · 28/1 · 1945

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

**TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY
VAMMALA 1943**

ISBN 978-951-855-881-4 (PDF)

Perustaja- ja Kunniajäsenelleen, Presidentti

Kaarlo Juho Ståhlbergille

hänen täyttäessään kahdeksankymmentä vuotta

Kunnioittavasti

Suomalainen Lakimiesyhdistys

28 päivänä tammikuuta 1945

Y. J. Hakulinen

Keksijän oikeussuojasta

Suomen teollisoikeus on laajakantoisessa uudistumisvaiheessa. Sitten kun kauppa- ja teollisuusministeriön osastona toiminut patenttivirasto oli väliaikaisesti uudelleen järjestetty vuonna 1939 annetulla asetuksella,¹ on vuonna 1941 perustettu erityinen keskusvirasto teollisoikeudellisten asiain käsittelemistä varten.² Saman vuoden lopussa annettiin tarkemmat määräykset tämän toimintansa seuranneen vuoden alussa aloittaneen viraston, patentti- ja rekisterihallituksen, järjestysmuodosta.³ Hallinnollisten uudistusten tultua siten saatetuiksi päätökseen on maamme saanut uuden patenttilain toukokuun 7 päivänä 1943. Tämä laki on tullut voimaan tammikuun 1 päivänä 1944.⁴ Sen jälkeen ovat valmistuneet ehdotukset toiselta

¹ A kauppa- ja teollisuusministeriön patenttiasia- ja kaupparekisteriosastosta 19. 5. 1939 (AsK n:o 141).

² L patentti- ja rekisterihallituksen järjestysmuodon perusteista 30. 5. 1941 (AsK n:o 383). — Tässä laissa otettiin käytäntöön sanonta teollisoikeus aikaisemmin käytetyn, ranskalaista *propriété industrielle* sanallisesti mukailevan »teollisen omistusoikeuden» sijaan. Ruotsin kielessä käytetään sanontaa *industriellt rättsskydd*. Italian kielessä käytetty *diritto industriale* on sananmukainen mainitun uuden termin vastine.

³ A patentti- ja rekisterihallituksesta 31. 12. 1941 (AsK n:o 958) ja A patentti- ja rekisterihallituksesta annetun asetuksen täytäntöönpanosta s.p. (AsK n:o 959).

⁴ Eräät maanpuolustukselle merkityksellisiä keksintöjä koskevat säännökset määrättiin patenttilakiin sisältyvän valtuutussäännöksen (97 § 3 mom.) perusteella tulemaan voimaan heti lain antamisen jälkeen. Ks. A patenttilain eräiden säännösten voimaantulosta ja soveltamisesta 7. 5. 1943 (AsK n:o 389). Vrt. näistä säännöksistä Hakulinen LM 1943 s. 253 ss.

puolen kaupparekisteriä ja toiminimeä⁵ ja toiselta puolen tavaramerkkiä⁶ koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Näin on teollisoikeuden ala miltei kokonaisuudessaan joutunut uudistusten kohteeksi. Vain vilpillistä kilpailua koskeva lainsäädäntö on toistaiseksi jäänyt vaille uudistusehdotustaan, mutta suunnitelmia tämänkin oikeudenalan säännösten tarkistamiseksi on olemassa.

Teollisoikeudellisen lainsäädännön uudistaminen johtuu suurelta osalta siitä, että Suomi tahtoo pysyttää tämän tärkeän oikeudenalan kansainvälisen, erityisesti Pariisissa vuonna 1883 tehtyyn, teollisoikeuden suojelemista tarkoittavaan liittosopimukseen pohjautuvan kehityksen tasolla voidakseen muodollisestikin yhtyä tämän sopimuksen tarkistamista tarkoittaviin yleissopimuksiin, joista viimeinen on allekirjoitettu Lontoossa vuonna 1934.⁷ Samalla muutokset kuitenkin ovat olleet tarpeellisia myös muiden lainsäädännössä havaittujen puutteellisuuksien poistamiseksi.

Olennaisena puolena patenttilainsäädännön uudistamisessa on ollut keksijän oikeussuojan vahvistaminen. On annettu säännöksiä, jotka entistä paremmin turvaavat keksijän hänen keksintönsä ansaitukselta tai patentilla suojatun keksinnön luvattomalta käytöltä ja jotka suojaavat keksijän puhtaasti henkilöllistä oikeutta eli hänen oikeuttaan tulla tunnustetuksi keksinnön tekijäksi. Kun keksijän oikeusturvan varmistaminen näin on ollut etualalla, on siitä myös ollut seurauksena, että »puhdas keksijänoikeus», s.o. patentista riippumaton keksijän oikeussuoja on saanut osakseen enentynyttä huomiota uuden lain säännöksissä.

Oikeus keksintöön on olemassa jo ennen patentinhakua. Se syntyy sen kautta, että keksintö tehdään. Pelkkä keksinnöllisen aatteen

⁵ Ehdotus kaupparekisteriä, toiminimeä ja prokuraa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, valtioneuvoston toimeksiannosta laatinut Paavo Ant-Wuorinen, komit. miet. n:o 4/1944.

⁶ Ehdotus tavaramerkkilainsäädännön uudistamiseksi, valtioneuvoston toimeksiannosta laatinut Y. J. Hakulinen, komit. miet. n:o 2/1945.

⁷ Lontoon sopimus liittyy suomennoksena edellä mainittuun ehdotukseen tavaramerkkilainsäädännön uudistamiseksi.

oivallus, konsipiointi, ei kuitenkaan riitä, vaan vaaditaan, vastaavasti samoin kuin tekijänoikeuteenkin nähden, että aate on irtautunut keksinnön tekijästä, saanut sellaisen ulkonaisen ilmenemismuodon, että sivullinenkin voi todeta keksinnön olemassaolon. Mutta pitemmälle eivät vaatimukset tässä kohden ulotu. Konsipioinnin ei tarvitse saada esineellisen substraatin (kojeen, piirustuksen tai kirjallisen selityksen) muotoa, mihin amerikkalaisen patenttioikeuden *reduction to practice*-vaatimus lähinnä tähtää,⁸ vaan riittää, että keksintö on suullisen ilmoituksen perusteella todettavissa. Ratkaisevana on siis keksinnön hallinta (*Erfindungsbesitz*).

Sen kautta että keksintö on tehty ja saanut objektiivisesti todettavan olemassaolon, se on tullut kuulumaan keksijän varallisuuteen ja sitä suojataan varallisuus oikeutena. Tästä keksinnön oikeussuojasta oli runsaasti säännöksiä jo aikaisemmassa patenttioikeudessamme. Keksijälle oli turvattu, paitsi patenttinsaantioikeutta (Pat Jul 1898, 3 §), myöskin ns. ennakkokäyttöoikeus siinä tapauksessa, että joku muu oli saanut patentin samanlaiseen keksintöön (PatA 1898, 2 §), oikeus estää toista saamasta patenttia keksijältä anastettuun keksintöön ja vaatia, että patentti silloin myönnetään keksijälle itselleen (PatJul 10 §), sekä oikeus vaatia anastettuun keksintöön myönnetyn patentin julistamista mitättömäksi tai sen siirtämistä keksijälle (*ibid.* 24 §). Myöskin saattoi keksintö ennen patentinhakua olla luovutustoimen kohteena (*arg. PatJul 3 § 3 mom.*). Kaikki mainitut valtuudet on uudenkin lain mukaan keksijällä pelkästään sen nojalla, että keksintö on tehty ja objektiivisesti olemassa, mutta laki on vielä lisännyt hänen oikeuksiaan ja samalla ulottanut suojansa myös keksijänoikeuden henkilöoikeudelliseen puoleen, josta aikaisemmassa laissa ei ollut säännöksiä.

Nähdäksemme, minkä sisältöinen oikeussuoja keksijälle voimassa olevan lain mukaan kuuluu ilman patenttiryksinoikeuden tukea, käsittelemme seuraavassa tämän suojan eri ilmenemismuotoja (n:o: 1—7). Esityksemme lopussa koskettemme vielä kysymystä siitä,

⁸ Vrt. *Michaelis*, *Praktisches Handbuch des amerikanischen Patentrechts*, 1919, s. 29 ss., 43 ss., 297 s.

missä määrin keksijä ehkä voi saada täydentävää suojaa vilpillisen kilpailun ehkäisemiseksi annetun lain nojalla (n:o 8).

1. Oikeus patentin saamiseen. Uusi laki on, niinkuin aikaisempikin oikeus, keksijäperiaatteen (uppfinnarprincip, Erfinderprinzip) kannalla. Patentin voi yleensä saada vain keksijä tai hänen oikeudenomistajansa (PatL 21 §). Kun patentin myöntäminen on valtion viranomaisen asiana ja tämä on, mikäli patentin saamisen edellytykset ovat olemassa, hakemuksesta velvolinen myöntämään patentin ja siten perustamaan keksijälle yksinomaisten oikeuden keksinnön ammattimaiseen käyttöön, on keksijän patentinsaantioikeudella subjektiivisen julkisen oikeuden luonne.

Laissa omaksutun keksijäperiaatteen mukaista on, että jos useat henkilöt ovat yhdessä tehneet keksinnön, kukaan yhteiskeksijöistä ei voi yksin ilmoittaa keksintöä patentoitavaksi, vaan kaikkien on yhdessä tehtävä hakemus (PatL 9 § pr.).⁹ Kuitenkaan ei tätä periaatetta ole patenttilaissa sovellettu sellaisella »amerikkalaisella johdonmukaisuudella», että jos vain yksi keksijöistä on tehnyt hakemuksen, toiset voisivat vaatia sen perusteella myönnetyn patentin julistamista mitättömäksi.¹⁰ Näistä on itsekullakin ainoastaan oikeus vaatia, että hänen keksintöosuuttaan vastaava osuus patenttiin siirretään hänelle.¹¹

Keksijäperiaatteen täydennyksenä on laissa sovellettu ns. preventioperiaatetta. Siinä tapauksessa, että eri henkilöt, jotka eivät ole yhteiskeksijöitä, hakevat patenttia samaan keksintöön, on oikeus patentin saamiseen sillä, jonka hakemuskirjat ovat ensiksi tulleet patenttivistastoon ja joka siis on ensimmäisenä virastolle ilmoittanut keksintönsä (22 §). Aikaisempi laki oli samalla kannalla (PatJul

⁹ Samoin Saksan oikeuden kannalta mm. Riezler, Deutsches Urheber- und Erfinderrecht I, 1909, s. 59 ja Isay, Patentgesetz, 4 p., 1926, s. 129, sekä Norjan oikeuteen nähden Knoph, Åndsretten, 1936, s. 318 aliv. 3. Toisin Klauer-Möhling, Patentgesetz, 1937, s. 128, joka pitää keksinnön ilmoittamista sellaisena »hallintotoimenpiteenä», johon kukin yhteiskeksijöistä olisi yhteisomistusoikeutta (Gemeinschaft) koskevien periaatteiden mukaan oikeutettu.

¹⁰ Yhdysvaltain oikeuden mukaan on patentti mitätön, jos vain yksi useammista joint inventors on hakenut patenttia. Michaelis m.t. s. 137 ss.

¹¹ Ks. aliv. 63:n kohd. alemp.

3 §). Se joka on myöhästynyt patentinhaussaansa, ei siis voi, vaikkapa: hän todellisuudessa olisikin tehnyt keksinnön ensimmäisenä, saada hakijan oikeutta patenttiin raukeamaan sen nojalla, että tämä ei ole ollut alkuperäinen ja ensimmäinen keksijä. Patenttioikeutemme eroaa tässä kohden, muiden eurooppalaisten patenttilakien tapaan, amerikkalaisesta patenttioikeudesta, jonka mukaan patentin voi saada ja omanaan pitää vain alkuperäinen ja ensimmäinen keksijä, *the original and first inventor*.¹²

Preventioperiaate on tarkoitettu ristiriitaohjeksi. Jollei siihen sisältyvää ajatusta noudattaen ristiriitaa kilpailevien hakemusten välillä ratkaistaisi sen mukaan, kuka on ensimmäisenä patenttia hakenut, ja tilaisuus siis annettaisiin hakemuksen teon ja patentin saanninkin jälkeen väittää, että hakija ei ole ollut alkuperäinen ja ensimmäinen keksijä, tuotaisiin patenttioikeuden piiriin loppumaton määrä epävarmuutta, josta viime kädessä enimmän hyötyisivät voimakkaat taloudelliset yritykset kuin todelliset keksijät, joilla ei useimmiten ole varaa laajoihin ja suuria kustannuksia kysyviin oikeudenkäynteihin. Amerikkalaiseen järjestelmään liittyvät *interference proceedings*, joissa tuo alkuperäinen etuoikeus keksintöön ratkaistaan, ovat tästä vakuuttavana osoituksena.¹³

Keksijäperiaatteen mukaisesti on hakijan, jollei hän itse ole keksijä, ilmoitettava hakemuksessaan keksijän nimi (39 § 1 mom.). Jollei hakija muuta ilmoita, katsotaan hänen itsensä olevan keksijä. Tätä presumtiota ei kuitenkaan ole laissa nimenomaisin sanoin lausuttu, mikä johtuu siitä, että lain mukaan oikeus patentin saamiseen eräissä tapauksissa kuuluu sille, joka ei ole keksijä tai tämän oikeusseuraaja, vaan joka oman oikeutensa nojalla tulee toisen tekemän keksinnön haltijaksi. Tarkoitamme työnantajan oikeutta ns. työsuuhdeksintöihin, joista seuraavassa tulee tarkemmin puhe. Mainitulla presumtiolla on pelkän tosiasiallisen olettamuksen (*praesumptio*

¹² Revised Statutes of USA sect. 4892. Patentinhakijan on tehtävä vala siitä, että hän on ensimmäinen keksijä (*ibid.*). Vrt. *Michaelis* m. t. s. 429. On huomattava, että keksijän oikeus patentin saamiseen on nimenomaisin sanoin turvattu Yhdysvaltain perustuslaissa (1787).

¹³ Ks. *Michaelis* m. t. s. 278 ss. Vrt. *Ekeberg*, *Studier i patenträtt*, 1904, s. 143.

hominis) luonne ja sillä on merkitystä vain yksityisen henkilön ollessa patentin hakijana. Jos hakemus tehdään yhteisöhenkilön¹⁴

¹⁴ Excursus. — Lakikielessä on meillä ja muuallakin epävarmuutta soveltaiden ilmaisumuotojen valitsemisessa käsitteille fyysillinen ja juridinen henkilö. Nämä käsitteet ovat oikeustieteen luomia, mutta niitä tai niiden vastineita tarvitaan myös käytännöllisessä lakikielessä. Sanonta »juridinen henkilö» on epäonnistunut, koska se on omiaan synnyttämään käsityksen, että oikeudellinen henkilöllisyys olisi yksinomaan muiden kuin fyysillisten henkilöiden ominaisuus, vaikka viimeksi mainitutkin saavat oikeussubjektiivisuutensa oikeusjärjestykseltä ja ovat siinä mielessä juridisia henkilöitä. Sitä paitsi juridisen henkilön voidaan katsoa sisältävän korostuksen, että sen piiriin luettavat »henkilöt» ovat jollakin tavoin keinotekoisia, vailla todellisuuspohjaa, vaikka niiden osuus oikeuselämässä on yhtä luonnollinen kuin fyysillisten henkilöiden. Sanotun sävyn saisi juridinen henkilö vieläkin enemmän, jos fyysillisen henkilön sijalle puhdaskielisyyssyistä asetettaisiin luonnollinen henkilö. Tämän sanonnan käyttö houkuttelee ajattelemaan, että luonnollisten henkilöiden ohella on myös »luonnottomia», juristien keinotekoisesti luomia henkilöitä. Asia ei paraneisi siitäkään, että juridisen henkilön sijasta käytettäisiin muotoa oikeushenkilö. Laeissa ja asetuksissa on meillä fyysillisten ja juridisten henkilöiden käsitteet tavallisimmin ilmaistu puhumalla toisaalta yksityisistä henkilöistä (yksityisistä elinkeinonharjoittajista tms.) tai useimmiten pelkästään henkilöistä sekä toisaalta yhtiöistä ja muista yhteisöistä. Kun nämä sanonnat tyydyttävät käytännöllisen tarpeen, olisi yleinenkin lakikieli koetettava niihin sopeuttaa. Siihen nähden, että »yhteisö» ei täysin riidattomasti ilmaise juridiseen henkilöön sisältyvää ajatusta oikeussubjektiivisuudesta, vaan saattaa tarkoittaa sellaisiakin yhteisöjä, joilta puuttuu itsenäinen oikeuskelpoisuus, voidaan, milloin tarvitaan täysin täsmällistä oikeuskelpoisen eli personoidun yhteisön ilmaisinta, käyttää muotoa yhteisöhenkilö t. yhteisöllinen henkilö. Uudemmissa laeissa yhteisön käsittepiiriin on luettu myös säätiöt, vaikka tämä saattaa tuntua keinotekoiselta, koska säätiössä ei ole jäseniä tai osakkaita. Kuitenkin voidaan täydellä syyllä sanoa, että ne ovat yhteisöhenkilöihin verrattavia muodostumia. Säätiöiden vuoksi ei sen tähden ole aihetta jättää omaksumatta yhteisöhenkilöä yleiseksi sellaisten oikeussubjektien ilmaisimeksi, jotka eivät ole yksityisiä (fyysillisiä) henkilöitä. Toiselta puolen ei haittaa voi aiheutua siitäkään, että »yksityinen henkilö» erittäinkin muodossa »yksityishenkilö» on paitsi yhteisöhenkilön myös eräänlainen viranomaisen vastakohta (vrt. yksityinen kansalainen). — Yhteisöhenkilön ruotsinkielinen vastine on kollektivperson, yksityisen henkilön enskild person. »Luonnollista henkilöä» ei pohjoismaisessa lakikielessä yleensä käytetä, vaan sanotaan sen sijaan fyysillinen henkilö, fysisk person (vrt. Ekström, Privatr. allm. lärar, s. 294, Platou, Privatrete, s. 16, Bentzon, Personretten, 3 p., s. 2, 179, jossa kuit. etualalla muodot »enkelt Person» t. »enkelt fysisk Person» t. »Enkeltperson»). BGB ja ZGB käyttävät muotoa »natürliche Person» (samoin meillä mm. Kivimäki, Sivilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin, 1944, s. 1 s.), mutta esim. Dernburg muotoa »physische Person» (Pand. I § 50). Ranskalaiset sanovat »personne physique» (Capitant, Dr. civ. I, 5 p., s. 110) tai »p. réelle» (Planiol, Dr. civ. I, 9 p., n:o 362) tai pelkästään »personne» (Capitant loc. cit.) ja italialaiset uudessa Codice civile'ssä »persone fisiche» (libro primo, tit. I).

nimessä, on keksijä aina erikseen mainittava, mikäli liikekeksintöjä koskevasta säännöstä ei muuta johdu. Kun hakija ilmoittaa muun henkilön keksijäksi, on hänen yleensä samalla esitettävä selvitys siitä, että hän on keksijän oikeudenomistaja (39 § 2 mom. 4 kohta).

Sellaisiin keksintöihin nähden, jotka on tehnyt toisen työssä tai palveluksessa oleva henkilö (työsuhdekeksinnöt), ei keksijäperiaatetta sellaisenaan sovelleta. Jos keksintö sopimuksen mukaan on kuuluva työnantajalle (sopimuskeksintö) taikka jos keksintö on sellainen, että sitä voidaan käyttää työnantajan tai muussa saman alan liikkeessä, ja keksintö siis kuuluu työnantajan toimintapiiriin (toimintapiirikeksintö), on työnantaja eikä keksijä ensisijaisesti oikeutettu saamaan keksintöön patentin (23 §).¹⁵ Kuitenkin on työnantajan patenttihakemuksessaan ilmaistava keksijän nimi. Mutta jos keksintö on kehkeytynyt liikkeen piirissä niin monien eri tekijäin yhteisvaikutuksesta, että keksinnön syntymisvaiheita ei voida tarkoin seurata, ja erityisen keksijän ilmoittaminen siitä syystä on mahdotonta (ns. liike- l. etablisementtikeksintö), ei keksijän nimeäminen ole tarpeen (25 §).¹⁶ Sitä paitsi laki — aikaisemman oikeuden mukaisesti (PatJul 6 §) — suo työnantajalle sen helpotuksen, ettei hänen tarvitse jo hakemusta tehdessään esittää selvitystä oikeutensa perusteesta (PatL 39 § 2 mom. 4 kohta). Vain siinä tapauksessa, että hänen oikeutensa keksintöön patentinhakumenettelyn yhteydessä riitautetaan, on hänen tarpeellisella selvityksellä näytettävä se toteen.

Työsuhdekeksintöjä koskeva järjestely perustuu, erityisesti toimintapiirikeksintöjen osalta, siihen ajatukseen, että kun työnantajan työssä oleva henkilö tekee keksinnön, jota voidaan käyttää hyväksi

¹⁵ Työnantajan oikeus työsuhteessa tehtyihin keksintöihin on nimenomaisin säännöksiin järjestetty useiden maiden laeissa, esim. Italian PatL 22—24 art., Itävallan lain 5 §, Puolan lain 17 art., Hollannin lain 10 §, Sveitsin velkasuhdelain 343 art. Vrt. Saksan oikeuden Betriebs- ja Dienstfindung-käsitteistä *Damme-Lutter, Das deutsche Patentrecht*, 3 p., 1925, s. 264 ss. sekä *Klauer-Möhrling mit. s. 123 ss.*, jossa on myös selostus Saksan oikeusakatemian ehdotuksesta asiaa koskevaksi lainsäädännöksi.

¹⁶ Työnantajan ei tällöin tarvitse eikä hän saakaan ilmoittaa fiktiivistä keksijää, esim. mainitsemalla itsensä tai liikkeen toimitusjohtajan keksinnön tekijäksi.

työnantajan toiminta-alalla, tällaiseen keksintöön on myöskin työnantajalla osuutensa sikäli, että hänen liikkeessään saadut kokemukset ja havainnot ovat antaneet virikettä keksinnöllisen ajatuksen syntymiseen. Olisi kohtuutonta, jos tällaiset työnantajan liikettä koskevat keksinnöt voitaisiin vapaasti tarjota kilpailevalle liikkeelle, joka hakemalla keksintöön patentin saattaisi haitallisella tavalla tunkeutua työnantajan liiketoimintaan. Sellaisia toisen työssä olevan henkilön tekemiä keksintöjä taas, jotka eivät kuulu työnantajan toimintapiiriin, ei ole tarpeen erityisin säännöksin turvata viimeksi mainitulle. Mutta jos tällaistenkin keksintöjen kuulumisesta työnantajalle on sovittu, on välipuhetta pidettävä pätevänä (23 § 1 mom.).

Säännöksiä työsuhdekeksinnöistä on sovellettava ei ainoastaan silloin, kun keksijä on työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa työnantajaan, vaan myöskin, kun hän on tähän muunlaisessa »palvelussuhteessa». Tällaisena palvelussuhteena tulee kysymykseen paitsi julkisoikeudellinen palvelussuhde, josta laissa on nimenomainen säännös (23 § 4 mom.) ja jollaisena on pidettävä myös sotilaallista palvelussuhdetta (ks. hallit. esit. patenttilaiksi, 1942 v. Vp. n:o 53, perust. s. 3), jokainen yksityisoikeudellinen oikeussuhde, johon liittyy velvollisuus suorittaa tehtäviä toisen lukuun tämän edun ja ohjeet huomioon ottaen. Sellaisetkin liikkeen toimihenkilöt, joiden oikeussuhdetta on pidettävä mandaatti- eikä työsuhteena, kuuluvat siis PatL 23 §:n sovellutuspiiriin. Toiselta puolen voidaan sopimuskeksintöä koskevaa periaatetta työnantajan oikeuden välittömästä syntymisestä (23 § 1 mom., vrt. alemm.) soveltaa myös oikeussuhteisiin, jotka eivät sinänsä ole palvelussuhteita, vaan kahden itsenäisen yrittäjän välisiä toimisuhteita, esim. valmistaja on tilaajan toimeksiannosta sitoutunut tilattuja laitteita tehdessään kiinnittämään huomionsa niitä koskevien parannuskeksintöjen mahdollisuuteen ja ilmoittamaan tehdyistä keksinnöistä tilaajalle.¹⁷

Työnantajan oikeus työsuhdekeksintöön syntyy samassa hetkessä,

¹⁷ Vrt. *Klauer-Möhring*, m.t. s. 124, jossa viitataan siihen, että jos tilaaja on sitoutunut vastaamaan kokeiluista syntyvistä kuluista, on se merkinä tilaussuhteessa tehdyn keksinnön kuulumisesta tilaajalle.

jolloin keksintö on tehty. Hän saa tällöin *ipso iure* keksinnöstä johtuvat oikeudet, kun kysymyksessä on keksintösopimuksessa edellytetty keksintö (23 § 1 mom.). Mitään keksijän oikeuden siirtymistä, *cessio legis*'tä, ei tällöin tapahdu, vaan työnantaja astuu alusta alkaen keksijän sijaan. Mitä taas tulee toimintapiirikeksintöön, katsotaan oikeuden siihen aluksi kuuluvan työntekijälle. Tämä on kuitenkin velvollinen heti tarjoamaan keksinnön työnantajalleen. Keksijänoikeus siirtyy viimeksi mainitulle — olipa tarjous tehty tai ei — hänen ottamisolmoituksensa perusteella (23 § 2 ja 3 mom.). Työnantajalle siirtynyt oikeus keksintöön ei kuitenkaan ole ankarimmassa mielessä johdannainen (*derivatiivinen*), sillä se voi syntyä siinäkin tapauksessa, että työsopimus on mitätön, mikäli mitättömyys ei aiheudu itse työnantajan menettelystä. Sitä paitsi on huomattava, että laissa olevan dispositiokiellon johdosta työntekijä ei voi tekemällä kolmannen miehen kanssa sopimuksen keksinnön luovuttamisesta estää työnantajaa saamasta keksintöä omakseen. *Ex pari ratione* on myöskin ennen keksinnön valmistumista kolmannen miehen kanssa tehty sopimus vastaisen keksinnön tai keksintöjen luovuttamisesta, mikäli tällaista sopimusta olisi muutoin pidettävä pätevänä, työnantajaa kohtaan tehoton. Työnantajan oikeuden syntymistä ei vihdoin estä sekään, että työntekijä on holhouksen alaisena tai konkurssissa.¹⁸

Ilmoitus toimintapiirikeksinnön ottamisesta on, kun työntekijä on sitä tarjonnut työnantajalle, tehtävä määräajassa, kahden kuukauden kuluessa tarjouksesta (23 § 3 mom.).

Tarjous taas on tehtävä, niin pian kuin keksintö on »tehty» (2 mom.). Ennen keksinnön valmistumista tehty tarjous on merkitykseltön. Keksinnön tulee siis tarjouksen hetkellä olla niin yksilöitynyt, että työnantaja voi tarjouksen perusteella todeta sen sisältönä olevan keksinnöllisen ajatuksen. Tarjouksen tehdessään työntekijän on annettava työnantajalle keksintöä koskevat piirustukset, mallit ja selitykset sekä muut tarpeelliset keksintöä koskevat tiedot. Jos työntekijä niin lyhyesti ilmoittaa keksintönsä sisältönä olevan ajatuksen työn-

¹⁸ Vrt. Hakulinen, NIR 1943—44 s. 14 s.

antajalle, että keksintöä ei voida pitää riittävästi selitettynä, ei pätevää tarjousta ole tapahtunut eikä määräaika työnantajan ottamisilmoituksen tekemistä varten ala kulua. Tarjouksen tekemisen jälkeenkin työntekijä on velvollinen antamaan työnantajalle tämän pyytämiä tietoja keksinnöstä, esim. kun hän tarvitsee selvitystä johonkin yksityiskohtaan hakiessaan patenttia keksintöön.

Työnantaja saa sopimus- ja toimintapiirikeksintöön kaikki keksinnöstä johtuvat oikeudet (23 § 1 ja 2 mom.). Toimintapiirikeksinnön osalta ei työnantajan oikeus kuitenkaan synny samalla kertaa koko laajuudessaan, vaan sen muodostuminen tapahtuu vähitellen. Se alkaa keksinnön tekemisestä, jolloin hänelle syntyy oikeus ottaa keksintö tahdonilmaisella omakseen, mikä oikeus juridiselta luonteeltaan on ns. muotoamisoikeus.¹⁹ Tätä ottamisoikeutta turvataan säännöksellä, jonka mukaan työntekijä ei voi, niin kauan kuin työnantaja voi tehdä ottamisilmoituksen, millään tavoin määrätä keksinnöstä eikä ilmaista mitään sitä koskevaa (23 § 3 mom. 2 lause). Nämä työnantajan ottamisoikeudesta johtuvat työntekijän keksijänoikeuden rajoitukset eivät kuitenkaan koske oikeutta patentin hakemiseen. Tämä oikeus puuttuu keksijältä vain sinä väliaikana, mikä kuluu keksinnön tekemisestä sen tarjoamiseen työnantajalle. Heti tarjouksen tehtyään työntekijä saa hakea keksintöönsä patenttia (23 § 3 mom. 4 lause). Jos työnantaja sittemmin ilmoittaa ottavansa keksinnön omakseen, hän joutuu työntekijän seuraajaksi patentinhakumenettelyyn.

Keksinnön käsite on työsuhtekeksinnön osalta sama kuin PatL 14 §:n 1 momentissa. Työnantajan oikeus saattaa siis koskea vain sellaisia keksintöjä, jotka ovat uusia ja joita voidaan käyttää elinkeinotoiminnassa. Sitä vastoin ei työnantajan oikeuden syntymistä estä se, että keksintö on sellainen, johon PatL 14 §:n 2 momentissa olevien poikkeussäännösten mukaan ei voida myöntää patenttia. Eriytisesti siis työnantajan oikeus ulottuu myös kemiallisia yhdisteitä

¹⁹ Jos työntekijä on tarjonnut keksintönsä työnantajalle, ei tämä ole sidottu tarjoukseen ehkä liitettyihin ehtoihin. Hänen ottamisilmoituksensa on sikäli puhtaasti yksipuolinen tahdonilmaisu.

taikka ihmisten käytettäväksi tarkoitettuja ravinto- tai lääkeaineita koskeviin keksintöihin, mikäli muuta ei ole asianosaisten kesken sovittu.²⁰

Työnantaja voi työsuhdekeksintöön saamansa oikeuden perusteella hakea patenttia sekä Suomessa että ulkomailla. Jos ulkomaisen patenttilain mukaan keksinnön tehneen työntekijän myötävä vaikutus on tarpeen patentinhaussa, on hän työsopimuksen perusteella siihen velvollinen siinäkin tapauksessa, että työsuhde on muutoin päättynyt.²¹

2. **Keksijän palkkio.** Sen oikeuksien supistuksen vastapainoksi, jota työsuhdekeksintöä koskevat säännökset keksijälle merkitsevät, laki on pakottavin määräyksin turvannut työntekijälle oikeuden keksijänpalkkioon silloin, kun hänen tekemänsä keksintö etukäteen tehdyn sopimuksen tai lain perusteella tulee kuulumaan työnantajalle. Viimeksi mainittu on velvollinen riippumatta siitä, mitä asianosaisten kesken on sovittu, antamaan työntekijälle kohtuullisen korvauksen keksinnöstä (24 §). Työntekijä ei siis voi edeltäkäs in kokonaan luopua korvauksesta taikka supistaa oikeuttaan korvauksen saantiin niin, ettei hän voisi vaatia työnantajalta lisäkorvausta, jos sovittua korvausta, keksinnön merkityksen ja muut asiahaarat huomioon ottaen, ei ole pidettävä kohtuullisena hyvityksenä hänen tekemästään keksinnöstä. Samalla laissa sen tapauksen varalta, että keksinnöllisestä toiminnasta on etukäteen palvelusvelvollisuuksien ja palkan määräämisen yhteydessä sovittu, säädetään, työntekijälle pääsäännön mukaan kuuluvaa korvauksensaantioikeutta jossaakin määrin rajoittavasti, että sovittua korvausta voidaan korottaa ainoastaan, jos keksinnön merkitys havaitaan olennaisesti suuremmaksi, kuin sopimusta tehtäessä on voitu edellyttää. Tätä rajoittavaa säännöstä on sovellettava, milloin työntekijä on otettu palvelukseen nimenomaan keksintöjen tekemistä varten tai ainakin edellyttämällä niiden tekemistä ja hänelle on samalla sopimuksessa määrätty palkkakin juuri tätä palvelussuhteen erikoisluonnetta silmällä pitäen.

²⁰ Vrt. vastaavasta tulkintakysymyksestä Sveitsin oikeuden kannalta (OR 343) Weidlich-Blum, Das schweizerische Patentrecht I, 1934, s. 111 s.

²¹ Vrt. Weidlich-Blum I s. 111.

Mikä määrä on pidettävä kohtuullisena keksijänpalkkiona, on selvitettävä arvioinnilla, jossa, niinkuin jo viitattiin, otetaan huomioon ei ainoastaan keksinnön merkitys, vaan myöskin kaikki muut asiaan vaikuttavat seikat. Näistä lisäseikoista laki — niihin näkökohtiin nojautuen, jotka edellä sanotun mukaisesti ovat olleet määrävinä tunnustettaessa työnantajalle oikeus työsuhdekeksintöön — erityisesti mainitsee sen, millä tavalla työnantajan palveluksessa oleminen on edistänyt keksinnön tekemistä (24 § 1 mom.). Yksinomaan keksinnön merkityksen mukaan määräytyvää »täyttä korvausta» ei siis keksijälle voida, ellei toisin ole sovittu, työsuhdekeksinnöstä antaa. Yksittäistapauksessa arviointi kuitenkin saattaa, jos keksinnön merkitys on erittäin huomattava, johtaa siihen, että työnantajan osallisuudesta keksinnön syntymiseen johtuva vähennyserä ei sanotavasti vaikuta keksijänpalkkion määrään.

Mainittu lain työntekijälle turvaama keksijänpalkkio merkitsee sangen huomattavaa keksijän varallisuusosoikeudellisen aseman vahvistamista ja on sopusoinnussa laissa tavoitellun keksijänoikeuden tehostuksen kanssa.²² Jotta työnantajaa ei kuitenkaan voitaisi pitem-

²² Patenttilain säännökset työsuhhteessa tehdystä keksinnöstä saivat lopullisen muotonsa pohjoismaiden välisissä patenttilainsäädännön yhtenäistämistä tarkoittavissa neuvotteluissa, joissa Suomen ja Ruotsin edustajien kesken sovittiin yhdenmukaisista teksteistä (ks. Helsingin konferenssin pöytäk. 4—13. helmik. 1941, monist. virastokappale, s. 48—72, vrt. samasta kysymyksestä Kööpenhaminan konferenssissa 15—23. p. maalisk. 1939, pöytäk. s. 44—49). Mitä erityisesti keksijänpalkkiota koskevaan kysymykseen tulee, saavutettiin yksimielisyys siitä, että keksijällä tulee riippumatta asianosaisten välisestä sopimuksesta olla oikeus kohtuulliseen keksijänpalkkioon ja että keksijä siis voi vaatia tehdyn palkkiosopimuksen tarkistamistakin. PatL 23 ja 24 § ovat sovittujen tekstien mukaiset (Ruotsin patenttilainsäädännön osittaisuudistusta v. 1944 ei ole ulotettu työsuhhteessa tehtyihin keksintöihin). Neuvotteluissa jätettiin avoimeksi kysymys, onko keksijällä oleva tarkistusvaade siinäkin tapauksessa, että palkkiosta on sovittu keksinnön tekemisen jälkeen (tai että aikaisemmin tehtyä sopimusta on tällöin tarkistettu). Lakiteksti ei muodollisesti estä tällöinkään tarkistusta (tai uusintatarkistusta). — Vrt. keksijänpalkkiosta Italian patenttilain 22—23 art., *Ghiron*, Corso di diritto industriale, II, 2 p. 1937, s. 301, Itävallan lain 5 §, *Friebel-Pulitzer*, Das österreichische Patentgesetz, 1936, s. 167, Puolan lain 17 art., Prop. ind. 1928 s. 216, Sveitsin velkasuhdelain 343 art., *Weidlich-Blum* I s. 110 s., sekä Hollannin lain 10 art.

män ajan kuluttua yllättää korvausvaatimuksilla,²³ on lakiin otettu erityinen määräaika säännös, jonka mukaan työntekijän on tehtävä korvausvaatimuksensa kolmen vuoden kuluessa patentin myöntämisestä lukien (24 § 2 mom.). Tämä aikarajoitus koskee lakimääräistä keksijänpalkkiota, sovitun korvauksen korottamisvaatimus siihen luettuna. Sopimukseen perustuvaa korvausta työntekijä sitä vastoin voi vaatia kymmenen vuoden kuluessa saamisoikeuden syntymisestä.²⁴

Työnantaja ei ole ensinsuoritusvelvollinen. Jos hän on konkurssissa silloin, kun keksintö tehdään, tulee työntekijän sopimuskeksintö kuulumaan konkurssipesään, vaikka keksijä ei tällöin saisikaan täyttää suoritusta keksijänpalkkiostaan. Säännöksiä pysäyttämisoikeudesta (KS 49 §) ei tällöin voida analogisesti soveltaa. Sitä vastoin työntekijä voi, viitaten palkkiosaamisensa työsuhteperusteeseen, vaatia sen huomioimista ns. konkurssipesäsaamisena (Masseanspruch), koska palkkio aiheutuu konkurssin aikana tehdystä (henkisestä) työsuorituksesta.²⁵ Ennen konkurssia tehdystä sopimuskeksinnöstä voidaan taas suoritusta vaatia EOA 4 §:ssä säädetyin

²³ Työnantaja on vastuussa keksijänpalkkiosta niinkuin muustakin velasta. Vastuu ei seuraa liikettä, vaan työnantajaa henkilökohtaisesti.

²⁴ Patenttilain voimaantulosäännöksissä ei ole nimenomaista määräystä siitä, onko uuden lain säännöksiä keksijälle tulevasta palkkiosta sovellettava myös työsuhteisiin, jotka ovat peräisin uutta lakia aikaisemmalta ajalta. Selvää on, että jos työnantaja perustaa oikeutensa keksintöön siihen, että keksintö hänen liikkeensä toimintapiiriin kuuluvana on välittömästi patenttilain nojalla tuleva hänen omakseen, hän on tästä saannostaan velvollinen saman lain perusteella suorittamaan työntekijälle korvausta. Epätietoisuutta voi olla vain siitä, onko lain 24 §:ssä olevia, sovitun palkkion tarkistusta edellyttäviä säännöksiä sovellettava, jos työnantaja aikaisemman lain voimassa ollessa tehdyn sopimuksen nojalla vaatii oikeutensa tunnustamista keksintöön, joka on tehty uuden lain tultua voimaan. Kun tuollaista keksintösopimusta on pidettävä asianosaisten välisen työsopimuksen osana, näyttää puheena oleva kysymys olevan ratkaistava sen periaatteen mukaisesti, jota on sovellettu työsopimuslain voimaantulosäännöksessä (TSL 43 §) ja jonka mukaan ennen lain voimaantuloa määräajaksi tehtyihin työsopimuksiin on sovellettava aikaisempaa lakia. Tämän mukaisesti ei siis ennen 1. 1. 1944 tehtyjen määräaikaisten työ- tai palvelussopimusten määräyksiä palkasta tai keksijänpalkkiosta voida PatL 24 §:n mukaisesti tarkistaa, vaan ovat tuollaiset määräykset voimassa niin kuin niistä on sovittu, mikäli sopimusta muutoin on pidettävä pätevänä.

²⁵ Vrt. Hakulinen, DL 1937 s. 92.

etuoikeuksin. Mitä sitä vastoin toimintapiirikeksintöihin tulee, on katsottava, että työntekijän ei tarvitse luovuttaa tällaista keksintöä konkurssipesälle, elleivät velkojat suorita siitä maksua. Sellainen keksintö ei ipso iure kuulu työnantajalle, vaan työntekijä on vain velvollinen tarjoamaan sen lunastettavaksi (PatL 23 § 2 ja 3 mom.). Sen vuoksi on tällöin, vastaavasti samoin kuin kysymyksen ollessa luvantakaupan täyttämisestä, pysäyttämisoikeutta koskevia periaatteita sovellettava (KS 49 §). Itse tarjousvelvollisuudesta ei työntekijä sitä vastoin työnantajan konkurssin johdosta vapaudu, vaikka konkurssi säännönmukaisesti aiheuttaakin työnantajan liikkeen lakkaamisen. Toimintapiirikeksinnön siirtyminen työnantajalle ei näet riipu konkreettisesta käyttötarpeesta eli siitä, tarvitaanko keksintöä juuri siinä liikkeessä, jota työnantaja harjoittaa, vaan työnantajan oikeus keksintöön syntyy sen objektiivisen seikan perusteella, että keksintöä voidaan käyttää »sellaisessa liikkeessä tai laitoksessa, jonka työssä tai palveluksessa ollessaan työntekijä on tehnyt keksinnön» (23 § 2 mom.), siis joko työnantajan omistamassa tai muussa samalla alalla toimivassa liikeyrityksessä.²⁶

3. Keksijän kunnia. Jokaiselle keksijälle kuuluu oikeus vaatia, että hänet tunnustetaan keksijäksi (PatL 8 §).²⁷ Tämä on oikeus ns. keksijänkunniaan (*uppfinnaräran, Erfinderehre*). Se on sanan täydellisimmässä merkityksessä henkilökohmainen, so. keksijän henkilöön erottamattomasti sidottu oikeus (*höchstpersönliches Recht*). Lain mukaan keksijä ei voi siitä luopua eikä sitä myöskään toiselle luovuttaa.

Puheena olevan oikeuden tärkein sovellutustapaus on se, että keksijä vaatii nimensä merkitsemistä patenttirekisteriin ja patenttikirjaan, kun toinen on hakenut patenttia hänen tekemäänsä kek-

²⁶ Vrt. Ehdotusta patenttilainsäädännön uudistamiseksi, komit. miet. n:o 5/1937, s. 43, sekä Hakulinen, NIR 1943—44 s. 14.

²⁷ Tämän säännöksen lakiin ottamisella on aikaansaatu yhdenmukaisuus voimassa olevan oikeutemme ja teollisoikeuden suojelemista tarkoittavaan kansainväliseen liittosopimukseen (Pariisin sopimukseen) Lontoon sopimuksella v. 1934 lisätyn 4 ter artiklan välillä. Vrt. *Actes de la Conférence de Londres*, julk. Kansainvälinen teollisoikeuden suojelemisliitto, Bern 1934, s. 456. — Vastaava säännös sisältyy nykyisin mm. kaikkiin pohjoismaisiin patenttilakeihin.

sintöön (48 § 2 mom.).²⁸ Keksijällä on tähän oikeus riippumatta siitä, perustuuko patentinhaku keksinnön anastukseen, sen luovutukseen tai laista hakijalle johtuvaan oikeuteen saada keksintö patentoiduksi. Erityisen merkityksellinen saattaa tämä keksijän oikeus olla silloin, kun työnantaja PatL 23 §:n nojalla hakee patenttia työntekijän tekemään keksintöön. Saattamalla nimensä merkityksi patenttirekisteriin, milloin työnantaja ei ole voinut tai tahtonut sitä ilmoittaa, keksijä varmistaa hänelle lain mukaan kuuluvaa oikeutta keksijänpalkkion saamiseen työnantajaltaan.

Keksijänkunnian tunnustamisesta erityiseksi subjektiiviseksi oikeudeksi seuraa, että ne lain määräykset keksijän nimeämisestä patenttia haettaessa, joista edellä on ollut puhe (PatL 39 §), eivät enää ole, kuten aikaisemman oikeuden mukaan, pelkkiä menettelynormeja, vaan aineellisen keksijänoikeuden toteuttamista edistäviä säännöksiä. Keksijä voi keksijänkunniaoikeutensa nojalla valvoa, että ilmoitus hänen nimestään tehdään. Laki osoittaa hänet esittämään vaatimuksensa hakemuksen nähtäväksipanon yhteydessä (48 §), mutta oikeudellista estettä ei ole siihen, että nimeämisvaatimus tehdään vasta sen jälkeen kun patentti jo on myönnetty. Kuitenkaan ei patenttivirasto enää tällöin voi ottaa vaatimusta käsiteltäväkseen, vaan oikaisua on vaadittava patentinhakijaan kohdistettavassa oikeudenkäynnissä. Milloin vaatimus keksijän nimen merkitsemisestä patenttirekisteriin tehdään patentinhakumenettelyn yhteydessä, voidaan virastossa tarvittaessa toimittaa asianosaisten tai todistajain kuulustelu (53 §).²⁹

²⁸ Vrt. vastaavaa säännöstä Italian patentti- ja tavaramerkkilaisissa (1934), 33 art. 2 mom. 2 kohta (ns. opposizione pel riconoscimento della paternità dell' invenzione). Vrt. *Ghiron* II s. 258.

²⁹ Tämän kuulustelumahdollisuuden kautta menettely lähenee amerikkalaista käytäntöä, vaikka valaa hakijalta ei voidakaan ottaa. Ks. Revised statutes sect. 4905, 4906. — Sen estämiseksi, että vaatimus keksijän nimen merkitsemisestä ei liiaksi pitkittäisi patentinhakumenettelyä, on Italian patenttilaissa erikoissäännös siitä, että rekisterivirasto voi erottaa keksinnön isyyttä koskevan kysymyksen patenttiasiaista ja tehdä rekisteriin jälkeinpäin merkinnän keksijän nimestä (34 art.). Patenttilaissamme ei ole vastaavaa säännöstä. Mutta kun virastomenettelyssä tapahtuva keksinnön isyyttä koskevan kysymyksen ratkaisu ei käy oikeusvoimaiseksi, jos vaatimus jätetään vartenottamatta (PatL 92 § 2 mom.), on virastolla mahdolli-

Henkilöllinen keksijänoikeus säilyy keksijällä, vaikka keksintö hänen tai sivullisen toimenpiteen johdosta joutuisi julkisuuteen ja patentinsaanti sen johdosta estyisi.³⁰ Julkisuuteentulo hävittää vain keksijänoikeuden varallisuus oikeudellisen puolen, sen, mitä tavallisesti nimitetään keksijälle kuuluvaksi immateriaalioikeudeksi.³¹

Kun oikeus keksijänkunniaan on ankarasti henkilökohtainen oikeus, jota ei voida toiselle luovuttaa, olisi keksijän kuolemasta oikeastaan seurauksena, että oikeus silloin raukeaa. Sen tähden on lakiin otettu erikoissäännös siitä, miten keksijänkunniaa on keksijän kuoltua varjeltava. Sen mukaan »käyttää» tätä keksijälle kuuluvaa oikeutta hänen kuoltuaan laillinen perillinen taikka se, jonka keksijä on siihen tehtävään määrännyt (joko testamentissa tai muutoin). Tämä merkitsee, että nämä eivät yleisseuraannon perusteella ole tulleet keksijänkunniaoikeuden haltijoiksi, vaan käyttävät keksijän oikeutta lakiin tai keksijän määräykseen perustuvan mandaatin nojalla (ns. *mandatum post mortem*).

Henkilöllisen keksijänoikeuden loukkauksesta aiheutuvasta kielto- tai vahingonkorvauskanteesta tulee puhe käsiteltäessä keksijän oikeussuojaa anastuksen tapahtuessa (ks. n:o 6).

4. Oikeus keksinnön luovuttamiseen. Keksintöön kohdistuvia luovutustoimia voidaan tehdä ennen patentinhakua. Keksijä voi, niin pian kuin keksintö on valmis, luovuttaa toiselle siihen liittyvän oikeuden patentin saamiseen (PatL 6 §). Mutta muutkin keksinnöstä johtuvat oikeudet, jotka voidaan luovuttaa patentin saannin jälkeen, ovat luovutettavissa jo ennen patentin hakemista. Tätä edellytetään yhteiskeksijän osuuden luovuttamista koskevassa säännöksessä (9 § i.f.) sekä siinä dispositiokiellossa, jonka mukaan työntekijä ei saa ennen lunastustarjouksen tekemistä »mää-

suuksia pitää huolta siitä, ettei patentin myöntäminen tarpeettomasti viivästy sanotun kysymyksen selvittelyn vuoksi.

³⁰ Vrt. *Weidlich-Blum* I s. 221.

³¹ Immateriaalioikeutta (*Immaterialrecht*, *Immaterialgüterrecht*) ei sovi suomeksi nimittää »aineettomaksi oikeudeksi», sillä immateriaalioikeus ei ole ns. aineellisen l. materiaalisen oikeuden vastakohta, vaan sillä tarkoitetaan »aineettomia hyödykkeitä koskevaa oikeutta», ks. *Hakulinen*, *Lakikielen sanakirja*, s. v. hyödyke, p. 164/33.

rätä keksinnöstä» (23 § 3 mom.). Kielletyksi ei voida katsoa sitäkään, että keksijä jo ennen keksinnön tekemistä luovuttaa toiselle keksinnöstä johtuvat oikeudet. Luovutuksen pätevyys edellyttää tällöin, että keksintö on sopimuksessa sillä tavoin yksilöity, että luovutuksen kohde voidaan aikanaan varmuudella todeta.

Luovutuksen kohteena voi olla vain keksijälle kuuluva immateriaalioikeus, mutta ei hänen oikeutensa keksijänkunniaan (ks. s. 396).

Keksijänoikeuden luovutettavuudesta johtuu, että se voidaan ottaa pakkotäytäntöön. Keksijä voi siis jo ennen patentinhakua käyttää keksintöään luotonsaannin vakuutena. Selvää on tietenkin, ettei pakkotäytäntöä voida kohdistaa keksintöön, ennenkuin se on sivuuttanut konsipointiasteen ja siten muodostunut varallisuusosoikeudeksi.^{32 33}

Jos keksintö on useiden yhteisesti tekemä tai jos oikeus keksintöön muutoin kuuluu useille yhteisesti, on kullakin osakkaalla oikeus luovuttaa toiselle osuutensa keksintöön (9 §).^{34 35} Mahdollista

³² Ks. Ehdotusta patenttilainsäädännön uudistamiseksi (1937) s. 35. Patenttoimattoman keksinnön pakkotäytäntökelpoisuus tunnustetaan myös esim. Saksan ja Sveitsin oikeudessa, ks. *Damme-Lutter*, m.t. s. 214 s., *Klauer-Möhring*, m.t. s. 229, *Weidlich-Blum* I s. 222, joka huomauttaa erityisesti siitä, että jos ns. salamenetelmiä (Geheimverfahren) ei voitaisi ottaa pakkotäytäntöön, tehtaan koneetkin saattaisivat olla velkojille aivan arvottomia, koska he eivät voi niitä käyttää ilman tuollaista menetelmää (vrt. myös *Pietzcker*, Patentgesetz, 1929, s. 365). Norjan patenttilaissa on patenttoimattoman keksinnön ottaminen pakkotäytäntöön nimenomaisella säännöksellä kielletty. Vrt. *Knoph*, m.t. s. 318 s., jossa (poikkeuksena teoksen muutoin erittäin luotettavista asi tiedoista) erehdyttävästi mainitaan, että »kaikissa maissa» olisi samanlainen kielto voimassa.

³³ On syytä huomauttaa siitä, että TekijäL 24 §:ssä olevaa kieltoa julkaisemattoman teoksen ulosmittaamisesta ei voida analogisesti soveltaa patenttoimattomaan keksintöön. Vrt. *Eberstein*, Industrielt rättsskydd, 1927, s. 55.

³⁴ Kun osakas tämän säännöksen mukaan voi luovuttaa »osuutensa» keksintöön, se merkitsee, että hän voi siirtää toiselle sen määräämisvallan kokonaisuudessaan, mikä hänelle keksinnön »yhteisomistajana» kuuluu. Käyttölisenssiä ei sitä vastoin keksinnön osakas voi sivulliselle antaa, sillä tällaisella oikeustoimella hän, koska itse keksintö ei ole »reaalisesti» jaollinen ja lisenssi siis ulottaisi vaikutuksensa keksintöön kokonaisuudessaan, kajoaisi alueeseen, jolla kenelläkään osakkaista ei voi olla itsenäistä määräämisvaltaa. Vrt. *Klauer-Möhring*, m.t. s. 128, *Riezler*, m.t. s. 59. Mitään estettä ei sitä vastoin ole siihen, että keksinnön osakkaat yhdessä jo ennen patentinhakua myöntävät käyttöluopia.

³⁵ Keksintöosuuksien suuruutta yhteiskeksijäin kesken määrättäessä ei ratkai-

kuitenkin on, että osakkaiden välille on muodostunut yhtiösuhde, joka rajoittaa luovutusvapautta. Erityisesti on sellaisen suhteen olettaminen lähellä silloin, kun osakkaat ovat alusta alkaen ryhtyneet yhteistyöhön keksinnön aikaansaamiseksi.³⁶ Milloin yhtiö on osakkaiden kesken olemassa, aiheutuu siitä uuden persoonallisen aineksen liittyminen keksintöä koskeviin oikeussuhteisiin. Yhtiösuhteelle on ominaista henkilökohtainen luottamussuhde, toiminta intuitu persona e. Tämä oikeussuhteen ominaisuus ulottaa vaikutuksensa myös osakasten varallisuus oikeudellisiin suhteisiin. Kun keksijän-oikeudessa henkilö- ja immateriaalioikeudelliset puolet ovat pelkästään rinnastetut (iuxtapositio), niin että keksijä voi luovuttaa immateriaalioikeutensa riippumatta hänelle samanaikaisesti kuuluvan henkilöllisen keksijänoikeuden luovuttamattomuudesta, tunkeutuu yhtiösuhteessa henkilöoikeudellisen aineksen vaikutus myös suhteen varallisuus oikeudelliseen osaan. Tästä »infiltratiosta» on seurauksena, että keksinnön osakas ei voi toisten osakkaiden suostumuksetta luovuttaa osuuttaan keksintöön sivulliselle (vrt. KK 15: 6). Kuitenkaan ei luovutus, joka on tehty vastoin tätä määräämisvallan rajoitusta, ole mitätön, vaan ainoastaan relatiivisesti pätemätön.³⁷ Yleinen sääntö näet on, että määräämistoimi, joka on tehty vastoin

sua ole perustettava niin paljon siihen, missä määrin työtä ja vaivaa kukin keksijöistä on nähnyt, kuin siihen, mikä hänen osuutensa itse keksinnölliseen ajatukseen on. Jollei mitään muuta ratkaisuperustetta voida soveltaa, on osuus määrättävä pääluvun mukaan.

³⁶ Vrt. Ehdotusta patenttilainsäädännön uudistamiseksi (1937) s. 36 s. Ks. Saksan oikeuden kannalta *Klauer-Möhring*, m.t. s. 127. — Usein saattaa myös lisenssisopimus aikaansaada yhtiösuhteen keksijän ja lisenssin saajan välille (ks. selostusta uudemmassa saksalaisesta lainkäytöstä Prop. ind. 1938 s. 213 s.).

³⁷ Vrt. *Oertmann*, Kommentar zum BGB, Recht der Schuldverhältnisse, II (2), 5 p., § 719,1, joka tulkitessaan Saksan siviililakikirjan 719 §:ssä olevaa säännöstä yhtiömiehen luovutusvapauden rajoittamisesta lausuu, ettei säännöksestä, koska se ei perustu julkiseen etuun, aiheudu, että luovutussopimus olisi sinänsä pätemätön, ja viittaa tällöin siihen, että kysymyksessä oleva dispositio-oikeuden kielto on rinnastettavissa sellaisiin määräämisvallan rajoituksiin, jotka tiettyjen henkilöiden etua koskevana saattavat aiheuttaa pätemättömyyden ainoastaan näitä, mutta eivät muita henkilöitä kohtaan (relative Ungültigkeit). — Ks. myös *Montgomery*, Om bolagskontraktet, 1870, s. 118.

laissa tiettyjen henkilöiden eduksi säädettyä luovutuskieltoa, on pätemätön ainoastaan näitä henkilöitä kohtaan.³⁸ Puheena olevassa tapauksessa on luovutus tämän mukaisesti tehoton toisia yhtiömiehiä (sekä yhtiön velkojia) kohtaan, mutta ei luovuttajan (tai tämän velkojien) ja luovutuksensaajan välisessä suhteessa. Yhtiösuhteen päättyessä saa siis viimeksi mainittu täyden oikeuden luovutettuun osuuteen, eivätkä luovuttajan velkojat voi kohdistaa siihen pakko-täytäntöä, sillä osuus ei kuulu luovuttajan pesään.³⁹

Erityislaatuinen keksijän luovutusvapauden rajoitus sisältyy lain säännöksiin ns. ennakkokäyttöoikeudesta. Tästä tulee tarkemmin puhe seuraavassa.

5. Ennakkokäyttöoikeus. Niin kuin edellä on mainittu, saa patenttilaissa omaksutun preventioperiaatteen mukaisesti se kaksoiskeksijöistä patentin, joka ensimmäisenä tekee hakemuksen patentin myöntämisestä keksintöön. Patentti perustaa yksinomaisen oikeuden keksinnön ammattimaiseen käyttöön (PatL 1 §) ja patentinhaltija voi siis kieltää jokaiselta muulta keksinnön tällaisen käytön (74 §). Laissa on kuitenkin turvattu myös sen keksijän oikeutta, joka kilvoittelussa on jäänyt vaille patenttisuojaa. Tämä

³⁸ Vrt BGB 135, v. Tuhr, Allg. Teil des DBR II s. 327 ss. — Käsitettä »relatiivinen pätemättömyys» käyttää Stang, Innl. til Formueretten, 3 p., s. 528 samassa merkityksessä kuin sanaa »moitteenvaraisuus» (Anfechtbarkeit, angripplighet), mikä on omiaan aiheuttamaan sekaannusta.

³⁹ Tekstissä esitetty on koskenut sitä tapausta, että keksijäyhtiön osakas vapaaehtoisella oikeustoimella luovuttaa keksintöosuutensa. Jos osakkaan omaisuus luovutetaan hänen yksityisten velkojensa takia konkurssiin, ei KK 15:6 estä yhtiöosuuden siirtymistä velkojien käytettäväksi. Konkurssihallinnolla on tällöin oikeus osallistua yhtiön hallintoon (KK 15:9) ja se voi käyttää yhtiömiehen irtisanomis-oikeutta sekä siten saada hyväkseen velallisosakkaan osuuden yhtiön omaisuudesta. Tavallisella pakkotäytäntöllä (ulosmittauksella), joka kohdistetaan yhtiömiehen yhtiöosuuteen, ei voida vastaavia vaikutuksia yhtiön hallintoon nähden aikaansaada. Kuitenkin täytynee pakkotäytäntö siinä muodossa sallia, että osuuden huutaja saa käytettäväkseen osakkaan irtisanomisoikeuden.

Mainittakoon, että Saksan oikeuden mukaan yhtiömiehen velkojat voivat toisten yhtiömiesten suostumuksetta kohdistaa pakkotäytäntönsä hänen yhtiöosuuteensa (ZGB 859, vrt. BGB 725). »Osuudella» ei tällöin tarkoiteta jäsenyyttä yhtiössä, vaan osakkaan luovutettavissa olevia varallisuus-oikeuksia (vrt. Wieland, Handelsrecht, I, s. 664 aliv. 23 ja siinä main. kirj.). Osuuden huutaja ei pääse osalliseksi yhtiön hallintoon, vaan voi ainoastaan irtisanoa yhtiösuhteen, BGB 725.

saa nimittäin, jos hän, ennenkuin toinen oli jättänyt hakemuksensa patenttivirastoon, on valtakunnan alueella ammattimaisesti käyttänyt keksintöä taikka ryhtynyt sen käytön aikaansaamiseksi erityisiin toimiin, patentin estämättä edelleen ammatissaan tai liikkeessään käyttää keksintöä (2 §). Tämä on ns. ennakkokäyttöoikeus (för användningsrätt, Vorbenutzungsrecht).

Huomattava on, että laki ei suo ennakkokäyttöoikeutta vain kaksiskeksijälle, vaan jokaiselle muullekin, joka ennen patentin hakua on käyttänyt tai ryhtynyt toimiin käyttääkseen keksintöä, joka on samanlainen kuin patentilla suojattu keksintö tai ei siitä olennaisesti eroa (ibid.). Edellytyksenä suojan saamiselle on tällöin, että käyttäjä on hallinnut keksintöä vilpittömässä mielessä. Tämän mukaisesti voi siis sekin, joka on tullut keksinnön haltijaksi tekemällä cikeustoimen toisen kanssa, joka puolestaan on tehnyt samanlaisen keksinnön tai saanut sen keksijältä oikeustoimen perusteella haltuunsa, vedota ennakkokäyttöoikeuteen sitä kolmatta henkilöä kohtaan, joka on hakenut patenttia keksintöön. Mutta lain syntyhistorian huomioon ottaen⁴⁰ on ennakkokäyttöoikeuden katsottava syntyvän silloinkin, kun keksintö on vilpittömässä mielessä saatu toiselta, joka ei ole sitä itse tehnyt tai keksijältä vapaasti käytettäväkseen saanut, vaan jonka tietoon keksintö on — suoranaisesti tai välikäden kautta — tullut oikeaan keksijään kohdistuneen oikeuden vastaisen teon johdosta.⁴¹

Ennakkokäyttöoikeus kuuluu keksinnön haltijalle vain, mikäli hän pysyttää entisellään harjoittamansa ammatin tai liikkeen yleisen laadun (ibid.). Jos keksinnön haltija on kauppias, joka ennen toisen tekemää patenttihakemusta oli ryhtynyt toimiin keksinnön mukaisen tuotteiden myymiseksi, hän ei voi jälkeensä siirtyä keksinnön ammattimaiseen valmistukseen. Myöskään ei ennakkokäyttäjää voi laajentaa keksinnöllistä ajatusta patentinhaltijan vahingoksi. Mutta

⁴⁰ Vrt. Hakulinen, NIR 1943—44 s. 8 s. sekä ehdotusta patenttilainsäädännön uudistamiseksi (1937) s. 33 s.

⁴¹ Samoin Saksan ja Sveitsin oikeus, ks. Klauer-Möhring, m.t. s. 193 s., Weidlich-Blum I s. 213.

omat parannuskeksintönsä, jotka eivät kuulu patentin suoja-alaan, hän tietysti voi käyttää hyväkseen.

Ns. käyttötapojen yhtenäisyyden periaatteesta johtuu, että tuotteiden valmistusta harjoittanut ennakkokäyttäjä voi ei ainoastaan jatkaa valmistustaan, vaan myöskin laskea valmistamansa tuotteet liikkeeseen. Jälleenmyyjien ja muiden ostajien kädessä tuotteet ovat vapaasti käytettävää omaisuutta.⁴²

Ennakkokäyttöoikeus ei ole patenttioikeuden rinnalla kilpaileva yksinoikeus, vaan patenttioikeuteen kohdistuva rasite. Ennakkokäyttäjä voi siis kohdistaa kolmanteen mieheen kielto- tai korvauskanteen vain samanlaisin edellytyksin kuin muukin patentoimattoman keksinnön haltija.

Sen estämiseksi, ettei patenttia voitaisi tehdä arvottomaksi luovuttamalla ennakkokäyttöoikeus toiselle liikkeelle, joka paremmin pystyy kilpailemaan patentinhaltijan kanssa, laissa on kielletty luovuttamasta ennakkokäyttöoikeutta muutoin kuin ennakkokäyttäjän liikkeen yhteydessä (2 § 2 lause). Ennakkokäyttöoikeus on siis tehdas- tai muuta liikettä seuraava rasiteoikeus, ns. *servitus fabricae*.⁴³ Se kuuluu tavaramerkin (TLeimaA 5 §)⁴⁴ ja toiminnimen (TNimiA 12, 13 §) ohella niihin oikeuksiin, joita liikkeen luovutusta koskevassa opissa nimitetään liikkeeseen sidotuiksi oikeuksiksi⁴⁵ ja jollaisten olemassaolo tarjoaa pääperusteen käsitykselle, että liike sinänsäkin, yrityksenä, eivätkä ainoastaan sen harjoittamiseen tarvittavat yksityiset esineet ja oikeudet, voi olla seuraanon kohteena. Kuitenkaan ei liikkeen luovutusta ole oikeudellisesti niin ymmärrettävä, että liikettä olisi pidettävä erityisenä yhtenäisenä esineenä,⁴⁶ johon nuo oikeudet luovutuksen yhteydessä liittyisivät

⁴² Vrt. *Isay* m.t. s. 289, *Schanze*, *Patentrechtliche Untersuchungen*, 1901, s. 260 ss.

⁴³ Nimitystä käytti ensi kerran *Zoll, Grünhuts Zschr.* XXII s. 563.

⁴⁴ Vrt. *kuit. ehdotusta tavaramerkkilainsäädännön uudistamiseksi*, komit. miet. n:o 2/1945, s. 41 ss., jossa ehdotetaan, että tavaramerkin luovutus tehtäisiin riippumattomaksi liikkeen luovutuksesta.

⁴⁵ *Wieland* I s. 265.

⁴⁶ Tällaisen »Gesamtsache»-teorian on esittänyt *Gierke*, *Deutsches Privatrecht*, II, s. 57 aliv. 44. Mutta hän ei itsekään hyväksy kaikkia teoriasta seuraavia johtopäätöksiä, joihin kuuluu mm., että pelkällä »liikkeen» luovutuksella sellainenkin

accessoriumeina, tai siten, että ne seuraisivat luovutuksen pääkohteeksi katsottavaa asiakaspiirin luovutusta,⁴⁷ vaan pelkästään siten, että kun liikkeen omaisuus luovutetaan toiselle siinä tarkoituksessa, että ostaja jatkaa liikettä, ja sellaisin velvoituksin, että myyjän on johdatettava ostaja liikkeen kaupallisiin suhteisiin ja toimintatapoihin,⁴⁸ tällaista luovutusta seuraavat ilman muuta myös nuo liikkeeseen sidotut oikeudet (vrt. TLeimaA § cit.). Tämä on riippuvaisuussuhteen positiivinen puoli. Negatiivisesti johtuu siitä, että jos muuta liikeomaisuutta ei ole kuin sanotut oikeudet taikka jos liike luovutetaan pidättämällä nuo oikeudet luovuttajalle, ne raukeavat, mikäli konstitutiivisen rekisterimerkinnän muodollisesta oikeusvaikutuksesta ei muuta johdu. Viimeksi mainitulla, rekisteröinnistä aiheutuvalla rajoituksella ei kuitenkaan ole merkitystä ennakkokäyttöoikeuteen nähden.

Jos saman liikkeen piirissä on eri toiminnanhaaroja, riittää ennakkokäyttöoikeuden luovutuksen edellytykseksi, että jotakin toiminnanhaaraa vastaava liikkeen osa luovutetaan. Niinpä se, joka kauppaliikkeen ohella pitää tehdasta tai korjauspajaa, voi liittää ennakkokäyttöoikeuden viimeksi mainittua liikkeen osaa koskevaan luovutukseen. Mutta voiko hän luovutuksen yhteydessä jakaa ennakkokäyttöoikeuden pidättämällä itselleen jonkin siihen sisältyvistä oikeutteista? Tavaramerkin luovutuksen yhteydessä on mahdollista jakaa käyttöoikeus myyjän ja ostajan kesken siten, että kumpikin vastaisuudessa käyttää merkkiä sen suoja-alaan sisältyviä eri tavaramerkejä varten (TLeimaA 5 §). Sitä vastoin ei tavaramerkin käyttöä voida jakaa niin, että merkkiä käyttäisi ostaja tavaroiden kauppamerkkinä ja myyjä taas samanlaisten tavaroiden tehtaanmerkkinä. Ennakkokäyttöoikeuden luovutuksen yhteydessä jako tulisi olemaan

liikeomaisuus olisi katsottava siirtyneeksi, jonka luovuttaminen vaatii erityisten muodollisuuksien noudattamista (vrt. op. cit. s. 70).

⁴⁷ Vrt. Pisko, *Ehrenbergs Handbuch des Handelsrechts*, II, s. 198, *sama*, *Das Unternehmen als Gegenstand des Rechtsverkehrs*, 1907, s. 17 sekä *fonds de commerce*-käsitteestä Ranskan oikeudessa *Thaller, Traité élém. de droit commercial*, 7 p. (toimitt. Percerou), 1925, n:o 82, 86, *Lyon-Caen et Renault, Manuel de droit commercial*, 13 p., 1922, n:o 432.

⁴⁸ Vrt. *Wieland* I s. 255 ss.

samantapainen, liikkeen ostaja saisi ennakkokäyttöoikeuden esim. myydäkseen keksinnön mukaisia tuotteita ja myyjä pidättäisi oikeuden itselleen valmistaakseen näitä tuotteita. Tällainen jako, joka tietäisi luovutusrajoituksen vastaista ennakkokäyttöoikeuden moninkertaistamista, ei ole luvallinen. Ennakkokäyttöoikeus on yhtenäisen, jakamaton oikeus, jonka sisältämät oikeutteen voivat kuulua vain samalle oikeudenhaltijalle.⁴⁹ Jos jakoa tarkoittava välipuhe kuitenkin on luovutuksen yhteydessä tehty, ei se estä ennakkokäyttöoikeuden kokonaissiirryntää ostajalle. Milloin luovutus koskee vain osaa liikkeestä, on ennakkokäyttöoikeuden katsottava siirtyneen tai jääneen siihen osaan liikettä, jota toiseen verrattuna on pidettävä taloudellisesti tärkeämpänä (res principalis). Sama näkökohta on ratkaisevana, kun useille yhteisesti kuuluva liike, johon liittyy ennakkokäyttöoikeus, jaetaan osakkaiden kesken.⁵⁰ Tämä koskee myös perinnönjakoa liikkeen omistajan kuoltua. Jos liike jää yhteiseksi kahdelle tai useammalle perilliselle, ei ennakkokäyttöoikeutta voida heidän keskenään jakaa muutoin kuin vahvistamalla perillisten lopulliset ideaaliset osuudet siihen.⁵¹ Ennakkokäyttöoikeuden liitännäisluonteesta johtuu, että tämä jaoittelu ilman muuta sisältyy liikeomaisuuden jakoon. Niille perillisistä, jotka eivät tule osakkaiksi liikkeeseen, ei voida antaa osuutta myöskään ennakkokäyttöoikeuteen.

Milloin kysymyksessä on menetelmäkeksintö, ei menetelmän soveltamista tarkoittavia käyttölisenssejä voida ennakkokäyttöoikeuden perusteella toiselle antaa, koska tämä tietäisi sellaista ennakkokäyttöoikeuden moninkertaistamista, joka tekisi patentin arvottomaksi ja jota ennakkokäyttöoikeuden erillisen luovutuksen ja jakamisen kiellolla juuri tahdotaan estää.⁵² Mutta jos lisenssi on annettu jo ennen patentin hakemista, voi ennakkokäyttäjät jatkaa menetelmän yhteydessä käytettäviksi tarkoitettujen tarvikkeiden ja koneiden toimittamista lisenssinsaajalle. Näiden menekki on kuitenkin rajoitettu,

⁴⁹ Vrt. Weidlich-Blum I s. 216, Klauer-Möhring m.t. s. 199.

⁵⁰ Vrt. RG Entsch. in Zivils. 112, 145.

⁵¹ Vrt. RG Entsch. in Zivils. 112, 242, Klauer-Möhring m.t. s. 199.

⁵² Vrt. Schanze m.t. s. 262, Weidlich-Blum I s. 216 s.

sillä lisenssinsaaaja ei voi patentinhaltijaa kohtaan vedota lisenssinantajan ennakkokäyttöoikeuteen, vaan hänen omista käyttötoimistaan riippuu, onko hän oikeutettu keksinnön jatkuvaan ammatimaiseen käyttämiseen. Vaikka lisenssinsaaajan aseman turvaaminen patentinhaltijaa kohtaan näin muodoin edellyttää, että hän on saanut keksintöön omakohtaisen ennakkokäyttöoikeuden, ei tästä seuraa, että hän voisi käyttää keksintöä hyväkseen suorittamatta vastaisuudessa lisenssimaksuja lisenssinantaja-ennakkokäyttäjälle, sillä ennakkokäyttäjien väliset velvoiteoikeudelliset suhteet pysyvät entisellään, mikäli lisenssin jatkuva hyväksikäyttö on mahdollinen ilman patentinhaltijan lupaa.

Siitä, että ennakkokäyttöoikeus voidaan luovuttaa vain sen liikkeen yhteydessä, jossa keksintöä on käytetty, seuraa, ettei ennakkokäyttöoikeus voi olla pakkotäytäntön kohteena. Velkoja ei näet voi kohdistaa pakkotäytäntöä liikkeeseen sellaisenaan, vaan ainoastaan yksityisiin liikkeeseen kuuluviin omaisuusesineisiin.⁵³ Sen vuoksi liikkeeseen sidotut oikeudet, ennakkokäyttöoikeus niihin luettuna, raukeavat pakkotäytäntön päättyessä, jos niin paljon liikkeen muuta omaisuutta on myyty pakkohuutokaupalla, että liike sen johdosta lakkaa. Keksijänoikeuden muuttuminen ennakkokäyttöoikeudeksi sen johdosta, että toinen on hakenut samanlaiseen keksintöön patenttia, ei silti aiheuta, että keksintö kokonaan menettäisi sille alkuaan kuuluneen kelpaavaisuuden luoton vakuudeksi. Sen estämättä, että ennakkokäyttöoikeudelta puuttuu pakkotäytäntökelpoisuus, se näet voidaan muuttaa rahaksi konkurssissa, jos konkurssihallinto myy itse liikkeen eikä erota kaupasta ennakkokäyttöoikeutta.

Kun konserniin kuuluvat liikkeet (pääyhtiö ja sen tytäryhtiöt) ovat taloudellisesta yhteenkuuluvaisuudestaan huolimatta oikeudel-

⁵³ Muissakaan maissa ei pakkotäytäntön kohteena voi olla liike sellaisenaan. Poikkeuksena on vain Itävallan täytäntöönpanosääntö (Exekutionsordnung, 341 ja seur. §§), jonka mukaan liike voidaan pakkotäytäntöteitse asettaa erityisen pakkohallinnon alaiseksi. Tämä järjestelmä ei ole osoittautunut käyttökelpoiseksi, koska on vaikea löytää sopivia toimitsijoita huolehtimaan liikkeen jatkamisesta velkojain lukuun. Vrt. Wieland I s. 275.

lisesti eri liikkeitä,⁵⁴ voitaisiin siitä katsoa seuraavan, että jos ennakkokäyttöoikeus perustuu keksinnön käyttämiseen jossakin konsernin käsittämistä liikkeistä, muut konsernilikkeet eivät olisi oikeutetut käyttämään keksintöä, sekä myöskin, että luovutettaessa jokin konserniin kuuluvista liikkeistä sivulliselle keksintöä ei voitaisi pidättää edelleen konsernin piirissä käytettäväksi. Tämä tulkinta⁵⁵ olisi kuitenkin liian muodollinen. Mikäli liikkeiden kesken on olemassa todella vankka konsernisuhde,⁵⁶ on pidettävä asianmukaisena ja PatL 2 §:ssä omaksuttuun liike-käsitteeseen soveltuvana, että kysymyksen ollessa ennakkokäyttöoikeudesta konsernia pidetään sinä liikkeenä, jonka piirissä keksinnön käyttäminen on sallittu, mistä silloin myöskin seuraa, että ennakkokäyttöoikeus voidaan pidättää toiselle konserniin kuuluvalla liikkeelle, jos se liike, jossa keksintöä alkuaan käytettiin, luovutustoimen johdosta siirtyy konsernin ulkopuolelle.⁵⁷ Edellytyksenä kuitenkin on, että konserni ei ole patentinhaun jälkeen olennaisesti muuttanut luonnettaan.

Milloin toisen työssä oleva henkilö on patenttia haettaessa ammatillisesti käyttänyt tai erityisin toimin valmistautunut siten käyttämään työsuhteen yhteydessä tekemäänsä keksintöä, joka on samanlainen kuin patentoitavaksi ilmoitettu keksintö, kuuluu sanottuun käyttöön perustuva ennakkokäyttöoikeus työnantajalle, kun kysymyksessä on PatL 23 §:n 1 momentissa mainittu sopimuskeksintö.⁵⁸ Jos kysymys

⁵⁴ Vrt. *Wieland* II s. 380 s.

⁵⁵ Sen kannalla *Klauer-Möhring* m.t. s. 198.

⁵⁶ Vrt. konsernin määritelmiä ns. konsernitasetta koskevien säännösten yhteydessä: Englannin OYL (Companies Act 1929) 127 §, Saksan OYL (Aktiengesetz 1937) 15 § 2 mom., Ruotsin OYL (1944) 221 §, jonka suhteen ks. *Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag*, II, SOU 1941: 9, s. 363 ss., 679 ss.

Vrt. konsernisuhteen merkityksestä tavaramerkkioikeuden alalla ehdotusta tavaramerkkilainsäädännön uudistamiseksi (1945) s. 45 ss.

⁵⁷ Näin *Weidlich-Blum* I s. 216.

⁵⁸ Työsuhteessa on työntekijä-keksijän tietenkin vain harvoin mahdollista ammatillisesti omaan lukuunsa käyttää keksintöä. Mutta kun ennakkokäyttöoikeus voi syntyä siinäkin tapauksessa, että työntekijä palvelussuhteen vastaisesti on ryhtynyt toimiin keksinnön ammatillaiseksi käyttämiseksi tai että keksintöä käytetään tai sen käyttöä valmistellaan vieraissa työpajoissa työntekijän lukuun, on ennakkokäyttöoikeuden syntymisen mahdollisuus puheena olevissa tapauksissa otettava huomioon. Vrt. *Weidlich-Blum* I s. 210.

taas on saman pykälän 2 ja 3 momentissa tarkoitetusta toimintapiiikeksinnöstä, on työntekijä velvollinen tarjoamaan keksinnön työnantajalleen, joka tällöin lunastaessaan sen tulee ennakkokäyttö-oikeuden haltijaksi. Ellei työnantaja lunasta keksintöä, se jää työntekijän käytettäväksi. Jos tämä silloin haluaa luovuttaa keksinnön sivulliselle, on hänen ensin perustettava liike, jossa keksintöä käytetään. Ennakkokäyttäjä ei näet voi pelkästään siitä syystä, ettei hänellä keksinnön tehdessään tai myöhemminkään ole ollut liikettä, vaan ainoastaan oma henkilökohtainen ammatinsa, vapautua laissa säädetystä luovutusrajoituksesta ja tulla oikeutetuksi keksinnön vapaaseen luovuttamiseen.

Pääsäännön mukaan ennakkokäyttöoikeus voi syntyä vain, jos käyttö on alkanut tai toimiin sen aloittamiseksi on ryhdytty ennen kuin toinen on hakenut patenttia samaan keksintöön (PatL 2 §). Laki myöntää kuitenkin keksinnön haltijalle ennakkokäyttö- tai sitä vastaavan edun eräissä muissakin tapauksissa, joissa keksinnön käyttö tai käytön valmistelu on alkanut sen jälkeen, kun toinen on hakenut patenttia. Kun patenttihakemus on rauennut sen johdosta, että hakija ei ole määräajassa antanut häneltä asiassa vaadittua lausumaa, ja hakijalle, mikäli toinen henkilö ei ole sillä välin hakenut samaan keksintöön patenttia, annetaan pyynnöstään uusi määräaika, on sillä kolmannella miehellä, joka hakemuksen raukeamisen jälkeen, mutta ennen kuin hakija on tehnyt anomuksen uusintakäsittelystä, on ryhtynyt toimiin alkaakseen käyttää samanlaista keksintöä, ennakkokäyttäjän oikeus (46 §). Ennakkokäyttöoikeuden kaltaisen suojan saa niinikään se, joka patentin lakattua vuosimaksun suorittamatta jättämisen vuoksi, mutta ennen kuin hakemus patentin saattamisesta jälleen voimaan on tullut patenttivirastoon, on ryhtynyt toimiin sellaisen keksinnön käyttämiseksi, jota lakannut patentti oli koskenut (63 § 3 mom.). Kun keksintö on tällöin patentin myöntämiseen johdaneessa menettelyssä jo tullut julkisuuteen saatetuksi, on vilpittömän mielen vaatimus ollut erikoisesti muodosteltava. Oikeus keksinnön edelleen käyttämiseen riippuu siitä, onko käyttäjällä ollut

perusteltua aihetta olettaa, että patentti tullaan saattamaan jälleen voimaan (ibid.).

Ennakkokäyttöoikeutta eräin tavoin muistuttaa patenttilain 78 §:ssä oleva, keksijän- ja patenttioikeuden kehityksen kannalta mielenkiintoinen säännös sen henkilön suojasta, joka on ryhtynyt toimiin patentin kohteena olevan keksinnön käyttämiseksi sen jälkeen, kun muun henkilön hakemus samanlaisen keksinnön patentoimisesta on tehty, mutta ennen kuin keksinnöstä on hakemuksen johdosta kuulutettu. Jos käyttäjä on toiminut kvalifioidussa hyvässä uskossa, so. jos hän ennen kuuluttamista ei ole tiennyt eikä hänen kohtuudella ole katsottava voineen hankkiakaan tietoa keksintöön kohdistuvasta patentinhausta, voi tuomioistuin hänen ajamansa kanteen johdosta, jos on erinomaisia syitä, oikeuttaa hänet jatkamaan keksinnön käyttöä patentinhaltijalle suoritettavaa korvausta vastaan. Tämä käyttöoikeus on laissa, varsinkin huomioon ottaen sen vastikkeellisuuden, luonnehdittu lakimääräiseksi lisenssiksi.⁵⁹

6. Oikeussuoja anastuksen tapahtuessa. Keksinnön hallinta eroaa aineellisen esineen hallinnasta siinä, että haltija ei voi menettää hallintaansa, sekä myös siinä, että hallinta voi samanaikaisesti kuulua eri henkilöille heidän silti olematta yhteishaltijoita. Kun aineellisen esineen hallinta luovutetaan tai riistetään, haltijan hallinta lakkaa (tai muuttuu välilliseksi hallinnaksi). Mutta kun keksinnön hallinta uskotaan toiselle opastamalla tämä keksinnön salaisuuksiin tai kun sitä loukataan ottamalla luvattomasti tieto keksinnöllisestä ajatuksesta, alkuperäisen haltijan keksintöön, so. keksinnölliseen ajatukseen kohdistuva hallinta ei lakkaa, vaan sen rinnalle syntyy uusi hallinta. Keksinnön hallinnan luovutus tai loukkaus merkitsee siis hallinnan moninkertaistumista.

Keksinnön hallinnan loukkaus ei näin muodoin saata antaa aihetta samanlaisten oikeuskeinojen käyttämiseen kuin loukkaus, joka on

⁵⁹ Tämä ilmenee säännöksen lopussa olevasta viittauksesta PatL 33 §:ään. — Säännöksen syntyhistoriasta ks. Hakulinen NIR 1943—44 s. 6 s. sekä Ruotsin lain vastaavan säännöksen osalta SOU 1942: 58 (patentutredningens betänkande) ja Kungl. Maj:ts prop. n:o 176/144.

kohdistunut aineellisen esineen hallintaan. Loukkaajan hallinnan lakkauttamisesta ja hallinnan palauttamisesta ei voi nousta kysymystä. Sitä vastoin tarvitaan oikeuskeinoja sellaisen oikaisun aikaansaamiseksi, että ne oikeusvaikutukset, jotka ovat saattaneet liittyä loukkauksella aikaansaatuun hallinnan moninkertaistumiseen, menettävät merkityksensä. Myöskin voi olla tarpeen kieltää loukkaajalta keksinnön käyttö tai velvoittaa hänet korvaamaan loukkauksella keksinnön haltijalle aiheutettu vahinko.

Keksinnön anastukseen liittyvät oikeusvaikutukset saattavat olla joko negatiivisia tai positiivisia. Negatiivinen vaikutus voi ilmetä siinä, että keksijä anastusta seuranneen keksinnön julkisuuteentulon johdosta menettää oikeutensa keksinnön patentoimiseen. Positiivinen vaikutus taas voi syntyä siten, että anastaja onnistuu saamaan nimiinsä patentin keksintöön.

Keksijä menettää oikeutensa patentin saamiseen, jos keksintö ennen patentinhakua tapahtuneen julkisuuteentulon kautta on menettänyt uutuutensa (PatL 14, 15 §). Vanhan lain mukaan oli keksijän oikeus menetetty siinäkin tapauksessa, että toinen oli luvottomalla menettelyllään saattanut keksinnön julkisuuteen. Uusi laki ei ole yhtä ankara keksijää kohtaan, vaan sallii hänen, milloin keksintö on tullut julkisuuteen toisen tekemän epäoikeudenmukaisen teon johdosta, saada patentin keksintöön, jos hän hakee sitä kuuden kuukauden kuluessa julkisuuteentulosta (17 §). Tämä oikeus on keksijällä ei ainoastaan siinä tapauksessa, että anastaja itse on saattanut keksinnön julkisuuteen, vaan myöskin silloin, kun keksintö muutoin anastusteen »johdosta» on tullut julkisuuteen. Siinäkin tapauksessa siis, että anastaja on luovuttanut keksinnön edelleen toiselle, joka on saattanut sen julkisuuteen, keksijällä on oikeus saada siihen patentti. Onko mainittu luovutuksensaaja toiminut vilpillisessä vai vilpittömässä mielessä, on yhdentekevää.⁶⁰ Mutta jos keksinnön julkisuuteen saattaja on vilpittömässä mielessä toimien pannut alulle keksinnön ammattimaisen käyttämisen, saattaa hän sen perus-

⁶⁰ Samoin tulkitaan Saksan uuteen patenttilakiin otettua vastaavaa säännöstä (2 § 2 lause), ks. *Klauer-Möhring* m.t. s. 115.

teella saada keksijän patenttioikeutta rajoittavan ennakkokäyttö-oikeuden sen mukaan kuin edellä on esitetty.

Patentin etuoikeus luetaan puheena olevissa tapauksissa siitä päivästä, jolloin keksijä hakee patenttia keksintöönsä. Jos siis jokin muu henkilö on julkisuuteentulopäivän jälkeen hakenut patenttia tekemäänsä samanlaiseen keksintöön, on hänellä preventioperiaatteen mukaisesti etusija, jos hänen hakemuksensa on tullut patenttivirus-toon ennen kuin ensiksi mainittu keksijä oli antanut hakemuksensa. Niinikään voi sanottuna väliaikana syntyä ennakkokäyttöoikeus kolmannelle miehelle. Tosiasiallista hakemuspäivää aikaisemmasta ajankohdasta lasketaan kuitenkin patentin etuoikeus siinä erikoistapauksessa, että keksintö on anastuksen johdosta tullut julkisuuteen siten, että anastaja tai muu, joka johtaa hänestä oikeutensa, on hakenut patenttia anastettuun keksintöön. Jos patentin hakija on tällöin, estääkseen keksijän vindikatiovaatimuksen (vrt. alemp.) toteutumisen, peruuttanut hakemuksensa, ei hakemuksen johdosta tapahtunut hakemuskirjain nähtäväksipano estä keksijää hakemasta patenttia, ja hän saa tällöin patentille saman etuoikeuden, minkä hän olisi vindikatio-oikeutensa nojalla saanut ensimmäisen hakemuksen perusteella, jollei sitä olisi peruutettu (16 §).⁶¹

Keksinnön anastuksella tarkoitetaan ei ainoastaan tekoa, jolla keksinnöllinen ajatus on keksijältä riistetty ottamalla luvottomasti hänen hallustaan keksintöä koskevia piirustuksia tai malleja, vaan myöskin sellaista menettelyä, johon sisältyy keksijän luottamuksellisesti ilmoittaman ajatuksen kavaltaminen. Tehdäkseen mahdolliseksi laajan tulkinnan laki anastusta kuvaillessaan puhuu »epä-oikeudenmukaisesta teosta» yleensä (17 §). Tämä teko voi kohdistua keksijään tai siihen, jolle hänen oikeutensa on siirtynyt. Jos keksijä on luovuttanut keksinnön perättäin kahdelle ja jälkimmäinen luovutuksensaaja saattaa keksinnön julkisuuteen ensimmäisen luovutuk-

⁶¹ PatL 16 §:ää ei ole sovellettava vain todisteellisiin anastustapauksiin, vaan yleensä aina, kun hakemus patentin myöntämisestä on peruutettu sen johdosta, että toinen on väittänyt olevansa keksinnön oikea haltija ja vaatinut sillä perusteella patentin myönnettäväksi nimiinsä.

sensaaajan luvatta, on viimeksi mainitun oikeus patentin saamiseen säilynyt, vaikkapa keksijä ei olisikaan ennen konkurroivan sopimuksen tekemistä tarkemmin perehdyttänyt häntä keksintöön. Sopimus-konkurrensi on näet ratkaistava ensimmäisen luovutuksensaaajan eduksi riippumatta siitä, kumpi luovutuksensaaajista on saanut keksinnön ensimmäisenä täydellisesti tietoonsa ja hallintaansa.⁶²

Suojaa keksinnön anastuksesta aiheutuvan oikeudenmenetyksen ehkäisemiseksi saa ei ainoastaan keksijä tai hänen oikeusseuraaajansa, vaan myöskin se, jolla lain mukaan muutoin on oikeus keksintöön (ibid.). Kun kysymyksessä on työsuhdekeksintö, saa siis suojan hyväkseen työnantaja, ja hän on säilyttänyt patentinsaantioikeutensa ei ainoastaan siinä tapauksessa, että sivullinen on anastanut keksinnön, vaan myöskin kun työntekijä-keksijä itse on menetellyt epäoikeudenmukaisesti työnantajaa kohtaa esim. tiedoittamalla keksinnöstä kilpailevalle liikkeelle. Työnantaja on tällöin anastuksen negatiivisilta oikeusvaikutuksilta suojattu riippumatta siitä, onko kysymyksessä sopimus- vai toimintapiirikeksintö, sekä myös siitä, oliko hän anastuksen tapahtuessa jo tehnyt ilmoituksen toimintapiirikeksinnön ottamisesta itselleen.

Laissa on turvattu keksijän oikeuden säilyminen myöskin siinä tapauksessa, että keksintö anastuksen tapahduttua on ilmoitettu toisen nimiin patentoitavaksi. Keksijä voi vedota oikeuteensa jo patentinhakumenettelyn yhteydessä vaatimalla kuudenkymmenen päivän kuluessa siitä, jolloin kuulutus patenttihakemuksesta on julkaistu, oikeutensa tunnustamista ja patentin myöntämistä hänen nimelleen (48 §). Patentin myöntämisen jälkeen hän taas voi vaatia joko patentin julistamista mitättömäksi tai sen siirtämistä itselleen (64, 67 §). Patentinhaun yhteydessä tehtyä keksijän vaatimusta hakemuksen siirtämisestä hänen nimissään käsiteltäväksi nimitetään keksijän vindikatioksi, patentin myöntämisen jälkeen tehtyä vaatimusta patentin siirtämisestä taas patenttinvindikatioksi.

Keksijänvindikation edellytykset laki määrittelee sanomalla, että

⁶² Vrt. sopimuskonkurrensista yleensä Hakulinen LM 1937 s. 399 ss.

»keksinnön oikea haltija» voi vaatia, että hänen »parempi oikeutensa keksintöön» tunnustetaan. Vindikatiovaatimuksen voi siis tehdä jokainen, jota on pidettävä keksinnön oikeana haltijana, ei ainoastaan keksijä itse, vaan myöskin hänen oikeusseuraajansa tai se, jolla lain mukaan muutoin on keksijän oikeus. Kun kysymys on työsuhdekeksinnöstä, on vindikatioon oikeutettuna pidettävä työnantajaa vastaavasti samoin kuin kysymyksen ollessa suojasta anastuksen aiheuttamia negatiivisia oikeusvaikutuksia vastaan (vrt. edellä).

Samat säännöt ovat voimassa myöskin patenttivindikatiosta, jonka edellytyksenä lain mukaan on, että patentti on myönnetty henkilölle, jolla ei ole tai ei yksinään ole siihen oikeutta (67 § 1 mom.). Tässä lain säännöksessä on sanoilla »tai ei yksinään oikeutta» tarkoitettu sitä tapausta, että joku keksinnön yhteishaltijoista on toiset sivuuttaen onnistunut saamaan patentin keksintöön. Tällainen syrjäytetty yhteishaltija voi tietenkin tehdä vindikatiovaatimuksen myös patentinhakumenettelyn yhteydessä (48 §).

Se, jonka laillista keksinnön hallintaa on loukattu, voi, niinkuin jo mainittiin, vaatia myös keksintöön toisen nimelle myönnetyn patentin julistamista mitättömäksi. Tällaisen vaatimuksen edellytyksenä on kuitenkin, ettei patentinsaaajalla ole ollut oikeutta saada osuuttakaan patenttiin (64 § 3 kohta). Jos keksintö on kuulunut yhteisesti kahdelle tai useammalle, ei siis yksi osakkaista voi vaatia patenttia julistettavaksi mitättömäksi ja siten tuhota itse patenttioikeutta, vaan hän voi tehdä vain vindikatiovaatimuksen, nim. vaatia keksintöosuuttaan vastaavan patenttiosuuden siirtämistä itselleen (67 § 1 mom.).⁶³ Tätä sääntöä on sovellettava ei ainoastaan silloin, kun osakkuus keksintöön perustuu keksinnön yhteiseen tekemiseen,

⁶³ Vrt. Hakulinen NIR 1943—44 s. 17 s. Samalla kannalla myös Saksan oikeus, ks. *Klauer-Möhring* m.t. s. 128. — Siitä, että hakemuksessa syrjäytetty yhteiskeksijä ei voi vaatia patentin mitättömäksi julistamista, vaan ainoastaan osuutta siihen, seuraa, että tosiasiallisesti kukin yhteiskeksijöistä voi, ellei hän hakemusta tehdesään mainitse mitään siitä, että keksintö on tehty yhdessä toisten kanssa, pakottaa toiset yhteiskeksijät tyytymään hänen toimenpiteeseensä. Mutta kun hänellä ei ole oikeutta näin menetellä (9 §, vrt. edellä n:o 1), niin hän saattaa menettelynsä johdosta joutua korvausvelvolliseksi keksijäkumppaneitaan kohtaan.

vaan myöskin kun keksintö muulla perusteella kuuluu useille yhteisesti (vrt. 9 §).⁶⁴

Vindikatiovaatimus voidaan patentin hakijaan tai saajaan kohdistaa riippumatta siitä, onko tämä toiminut vilpillisessä vai vilpittömässä mielessä. Jos kuitenkin laillista keksijänoikeutta loukkaava patentti oli myönnetty henkilölle, joka ennen vindikatiokanteen viereillepanoa on valtakunnan alueella patentin perusteella ammattimaisesti käyttänyt patentilla suojattua keksintöä tai ryhtynyt sen käyttämiseksi erityisiin toimiin, on tällaisella patentin edellisellä haltijalla, mikäli hän on toiminut vilpittömässä mielessä, oikeus patentin estämättä jatkaa keksinnön käyttämistä ammatissaan tai liikkeessään (jälkikäyttöoikeus). Tällöin voi tuomioistuimien sen kanteesta, jolle patentti on siirretty, määrätä käytölle sellaisia ehtoja kuin se harkitsee kohtuulliseksi (67 § 2 mom.). Ennen kaikkea voi tuomioistuimien velvoittaa käyttäjän suorittamaan patentinhaltijalle korvausta keksinnön käytöstä ja siten antaa käyttöoikeudelle lisenssioikeuden luonteen.⁶⁵ Käyttöoikeutensa perusteella ei jälkikäyttäjä voi sen enempää kuin PatL 2 §:ssä tarkoitettu ennakkokäyttäjäkään antaa käyttölisenssejä kolmannelle henkilölle. Mutta aikaisemmalta pa-

⁶⁴ Niinpä jakamattoman kuolinpesän osakas, jonka valtakirjatta toiset osakkaat ovat ilmoittaneet patentoitavaksi vainajan tekemän keksinnön, ei voi tämän hakeuksen perusteella myönnettyä patenttia tuhota viittaamalla poisjäämiseensä, vaan hän saattaa ainoastaan vaatia patenttiosuuden siirtämistä itselleen.

⁶⁵ Sveitsin patenttilain mukaan jälkikäyttöoikeus voi syntyä vain lisenssioikeuden luontoisena (20 art.). Vrt. *Weidlich-Blum* I s. 330. — On huomattava, että PatL 78 §:ssä säädetty erikoinen ennakkokäyttöoikeus, josta aikaisemmin on ollut puhe, on alusta alkaen lisenssioikeuden luontoinen, mikä merkitsee sitä, että käyttöoikeuden vaatijan on nostettava kanne oikeuden saamiseksi (muotoamiskanne). Mutta PatL 67 §:n 2 momentissa mainituissa tapauksissa käyttöoikeus (jälkikäyttöoikeus) syntyy välittömästi lain perusteella, mikä saa selityksensä siitä, että käyttäjä on vilpittömässä mielessä nojautunut lainvoimaiseen patenttiin, jonka myöntämistä edeltäneessä menettelyssä olisi ollut tilaisuus tehdä vaatimus paremman oikeuden tunnustamisesta keksintöön. Jos se, jolle patentti on siirretty, haluaa rajoittaa käyttäjän oikeutta tai vaatia häneltä korvausta käytön jatkamisesta, on hänen asiansa nostaa siitä kanne (mikä kanne myös on muotoamiskanne). — Alkuaan oli meillä ehdotettu sveitsiläisen järjestelmän omaksumista, ks. ehdotusta patenttilainsäädännön uudistamiseksi (1937) s. 52. Eroavaisuudet ovat aiheutuneet pohjoismaiden välisistä patenttilainsäädännön yhdenmukaistamista koskevista neuvotteluista.

tentinhaltijalta ennen vindikatiokanteen vireillepanoa vilpittömässä mielessä saadut käyttölisenssit pysyvät voimassa, mikäli lisenssin-saaja on ammattimaisella käytöllä tai sellaisen käytön valmistelulla saanut siihen omakohtaisen jälkikäyttöoikeuden. Lisenssimaksut on kuitenkin suoritettava nykyiselle patentinhaltijalle eikä sille, jolta lisenssi oli saatu ja jolla ehkä on keksintöön jälkikäyttöoikeus.⁶⁶ Patentin siirtyessä loukatulle siirtyvät näet hänelle myös kaikki patenttiin perustuvat, alkuperäiselle patentinhaltijalle kuuluneet oikeudet. Uuden patentinhaltijan vaatimuksesta voi tuomioistuin sitä paitsi määrätä lisenssimaksuja korotettaviksi.

Jälkikäyttöoikeus on käsitettävä samanlaiseksi liikkeeseen sidotuksi oikeudeksi kuin ennakkokäyttöoikeuskin. Se voidaan luovuttaa toiselle vain liikkeen yhteydessä. Tästä johtuen ei siihen myöskään voida kohdistaa pakkotäytäntöä. Jos patentti oli alkuperäisen patentinhaltijan velasta pakkotäytäntön kohteena silloin, kun vindikatiokanne pantiin vireille, raukeaa täytäntöönpanomenettely, jos siitä tehdään vaatimus (UL 4: 9, 10, vrt. PatL 70 §).

Oikeus patentin saantiin keksinnön julkisuuteentulosta huolimatta sekä keksijän- ja patenttivindikatio ovat anastustapauksessa keksijän oikeussuojan tärkein osa. Mutta lisäksi keksijä voi nostaa kieltoanteen (*actio negatoria*) sitä kohtaan, joka ammatissaan tai liikkeessään käyttää anastamaansa keksintöä.⁶⁷ Tämä keksijän kielto-oikeus ei riipu patentinsaannista. Mutta kun keksijällä ei ennen patentin myöntämistä ole yksinomaista oikeutta keksinnön käyttöön (PatL 1 §), on hänen kielto-oikeudellaankin silloin vain varsin rajoitettu merkitys. Se ei ole absoluuttinen, vaan relatiivinen oikeus.⁶⁸

⁶⁶ Toisin vastaavassa tapauksessa ennakkokäyttöoikeuden yhteydessä, vrt. edellä aliv. 52 jälk.

⁶⁷ Käyttöä kotitaloudessa tai muuhun yksityisluontoiseen tarkoitukseen ei keksijä voi puhtaan keksijänoikeuden perusteella kieltää, koska sellaista kieltovaltaa ei ole patentinhaltijallakaan.

⁶⁸ Vrt. *Engländer*, Zur Theorie des Patentrechts, 1921, s. 39 ss., *Elster*, Gewerblicher Rechtsschutz, 2 p. 1928, s. 279. Absoluuttisena oikeutena pitävät keksijänoikeutta *Köhler*, Lehrbuch des Patentrechts, 1908, s. 85 ja *Damme-Lutter* m.t. s. 217. Immateriaalioikeudellista kieltovaltaa ei Saksan lainkäytössä myönnetä keksijälle, ellei hän ole hakenut keksintönsä patenttia. Samoin *Klauer-Möhring* m.t.

Päinvastoin kuin patentinhaltija, joka voi pelkästään sen objektiivisen tosiseikan perusteella, että toinen käyttää samanlaista, patentilla suojattua keksintöä, kieltää tältä sen käyttämisen, patentoimattoman keksinnön haltijan on kieltokanteen nostaessaan pystyttävä näyttämään, että juuri hänestä lähtöisin olevaa keksintöä on käytetty.⁶⁹ Lisäksi hänen on näytettävä, että käyttäjä on saanut keksinnön haltuunsa häneen kohdistamansa epäoikeudenmukaisen teon johdosta tai että käyttäjä ainakin on ollut tietoinen siitä, että keksintö on sanotunlaisella teolla riistetty keksijältä. Täyttääkseen sen osan tästä todistamisvelvollisuudesta, joka koskee keksinnön geneettistä identtisyyttä, keksinnön oikean haltijan on selvitettävä keksinnöllisen ajatuksen siirtymisen tosiasiallinen kulku tai ainakin, että toisen käyttämä laite on keksinnön mukaisen laitteen orjallinen jäljitelmä (s k l a v i s c h e r N a c h b a u). Sen kautta, että selvitys orjallisesta, so. pienimpiinkin yksityiskohtiin ulottuvasta jäljittelystä esitetään, ei ehdottoman varmaa päätelmää vastaajan käytäntöön soveltaman ja kantajan keksinnön syntyperäisestä identtisyydestä tosin aina voida tehdä, mutta useimmiten sellaista selvitystä kuitenkin, ellei erityisiä vastasyitä ole, on pidettävä riittävänä selvityksenä sanotusta seikasta.

Sitten kun keksintöön on myönnetty patentti, keksijänoikeuteen perustuva kielto-oikeus sulautuu siihen vahvempaan kielto-oikeuteen, mikä patentilla perustetusta yksinkäyttöoikeudesta johtuu. Mutta palautuuko patenttisuojan lakattua ennen patentinhakua vallinnut tilanne ja voiko keksijä tällöin keksijänoikeuteensa vedoten kieltää toiselta keksinnön käytön? Patentin myöntäminen ja siihen liittyvä keksinnön julkisuuteentulo aiheuttavat, että kenenkään kolmannen miehen keksinnönhallintaa, so. hänen tietoaan keksinnöllisestä ajatuksesta, ei sen jälkeen voida pitää oikeudettomana keksijää kohtaan, koska jokaisella on ollut vapaa valta patenttivirastossa tutustua keksinnön selitykseen. Patentin myöntämisen jälkeen ei keksinnön anastus ole mahdollinen. Kiellettyä patentin voimassa ollessa

s. 468. Sitä vastoin johdetaan vilpillistä kilpailua koskevista säännöksistä varsin pitkälle menevä patentoimattoman keksinnön suoja. Vrt. tuonnemp. aliv. 73.

⁶⁹ Vrt. *Damme-Lutter* m.t. s. 216.

on sen sijaan patentinhaltijan yksinoikeutta loukkaava keksinnön käyttö. Tästä johtuen ei patentin osoittama keksinnön haltija voi enää yksinoikeutensa lakattuakaan tehdä väitettä siitä, että jokin teko sisältäisi keksinnön anastuksen ja hänen alkuperäisen keksijänoikeutensa loukkauksen. Se keksinnön hallinnan moninkertaistuminen in incertam personam, joka on seurannut patentinhausta, estää tämän. Keksijänoikeus on siis, saavutettuaan korkeimman kukoistuksensa patenttisuojan aikana, tämän suojan lakatessa immateriaalioikeutena lopullisesti sammunut. Vain henkilölliseen keksijänoikeuteen vedoten voidaan sen jälkeen ajaa kieltokannetta. Keksijä tai se, jolla on valtuus saattaa voimaan hänen oikeutensa keksijänkunniaan (8 §), voi näet patenttiajan päätyttyäkin vaatia keksinnön isyyden tunnustamista ja kieltää totuudenvastaisten väitteiden esittäminen siitä, ketä on pidettävä kysymyksessä olevan tuotteen tai menetelmän keksijänä.

Kun keksijänoikeutta on loukattu, voidaan loukkaajaan kohdistaa ei ainoastaan kiello-, vaan myöskin vahingonkorvauskanne. Korvausvelvollisuus syntyy sekä keksijän immateriaalioikeuden että hänen henkilöllisen keksijänoikeutensa loukkauksesta. Jälkimmäisessä tapauksessa keksijällä on oikeus vaatia korvausta kärsimästään aatteellisesta vahingosta. Tämä korvausoikeus ei siirry hänen perillisilleen (vrt. RL 9:8). Jos keksijänkunniaa on loukattu keksijän kuoltua, ei niillä, jotka lain tai keksijän määräyksen mukaan ovat oikeutetut keksijän kuoltua saattamaan voimaan hänen oikeutensa keksijänkunniaan, ole oikeutta nostaa tämän henkilöllisen oikeuden loukkauksen johdosta korvauskannetta, koskapa sanottu keksijälle kuulunut oikeus ei ole siirtynyt heille, vaan he ainoastaan post mortem toimivina keksijän oikeuden valvojina saattavat voimaan hänen oikeutensa (vrt. edellä n:o 3).

7. Oma-aloitteinen keksinnön ennakkojulkaiseminen. Lakiin on otettu säännös, jonka mukaan oikeus patentin saamiseen voidaan säilyttää, vaikka keksijä tai hänen oikeudenomistajansa on ennen patentinhakua saattanut keksinnön julkisuuteen. Edellytyksenä on, että ennakkojulkaiseminen on tapahtunut

pidättämällä oikeus patenttiin ja että patenttia haetaan kuuden kuukauden kuluessa julkisuuteensaattamisesta. Tällaisissa tapauksissa saadaan patentin etuoikeus lukea jo julkisuuteentulopäivästä. Nämä PatL 18 §:ään sisältyvät ja niihin liittyvät lain säännökset (4 § 3 mom., 48 § 1 mom. osittain) tulevat kuitenkin noudatettaviksi vasta, kun siitä asetuksella määrätään (19 §). Tämä johtuu siitä, että tois- taiseksi on vastaavanlaisia keksijän oikeutta suojaavia säännöksiä vain harvoissa muissa maissa,⁷⁰ joten suomalainen keksijä, joka haluaa keksintönsä patentoida myös ulkomailla, saattaisi oman maan- sa patenttilain antamaa ohjetta seuraten joutua kokemaan sen, että hänen keksintönsä ulkomailla selitetään uutuutensa menettäneeksi, vaikka keksinnön uutuus Suomen lain mukaan olisikin säilynyt. Nähtävästi voidaan säännös määrätä tulemaan voimaan vasta sitten, kun teollisoikeuden suojelemista tarkoittavaan Pariisin liittosopi- mukseen on uudella yleissopimuksella sisällytetty sellaiset määräyk- set, jotka turvaavat ns. unioniprioriteetin säilymisen sanotunlaisesta ennakkojulkaisemisesta huolimatta.⁷¹

8. Keksijänoikeus ja vilpillinen kilpailu. Mikäli keksinnön oikeussuojaa ei voida johtaa keksijälle kuuluvasta im- materiaaioikeudesta tai sitä vahvistavasta patenttioikeudesta taikka henkilöllisestä keksijänoikeudesta, herää kysymys, onko puuttuva oikeussuoja korvattavissa vilpillisen kilpailun ehkäisemistä koskevilla säännöksillä.

Periaatteellista estettä ei ole siihen, että vilpillisen kilpailun ehkäisemiseksi annetun lain säännöksiä sovelletaan teollisoikeudel- lisen erikoislainsäädännön käsittämällä aloilla, mikäli soveltamisella

⁷⁰ Italian lain 18 art. 3 kapp. (12 kuukauden kuluessa ennen patentinhakua tapahtunut keksinnön selittäminen tieteellisen seuran julkaisussa) ja Saksan lain 2 § i.f., 7 § 1 mom. i.f. (määräaika 6 kuukautta, julkaiseminen on saattanut tapah- tua suullisesti tai kirjallisesti). Erikoislaatuinen on Yhdysvaltain public use- säännöstö (revised statutes sect. 4886). Sen mukaan keksijä voi kahden vuoden kuluessa ennen patentinhakua vapaasti käyttää hyväkseen keksintöään menettä- mättä oikeutta patentin saamiseen. Tähän ei lueta sitä aikaa, minkä keksijä tar- vitsee kokeiluja varten saadakseen keksintönsä lopullisesti valmiiksi. Ks. *Michaelis* m.t. s. 85 ss. Vrt. *Ekeberg* m.t. s. 144.

⁷¹ Vrt. PatL 18 §:n tulkinnasta muutoin Hakulinen NIR 1943—44 s. 12 aliv. 1.

edistetään näiden erikoislakien tarkoitusten toteuttamista. Sitä vastoin ei sanottujen säännösten soveltaminen ole sallittu, jos siten ehkäistäisiin jonkin sellaisen lainsäädännöllisen päämäärän saavuttaminen, johon asianomaisella erikoislailla pyritään.⁷² Keksijänoikeuden osalta saattaa tarvetta vilpillisen kilpailun ehkäisemiseksi annettujen säännösten soveltamiseen ilmetä mm. silloin, kun keksintöä koskenut patenttisuoja on lakannut ja keksinnön mukaisia laitteita ryhdytään käyttämään muidenkin kuin entisen patentinhalijan elinkeinotoiminnassa. Tällöin ei tuota käyttöä voida ehkäistää sen immateriaalioikeuden perusteella, joka keksijälle ennen patentinhakua kuului ja joka patentin voimassa ollessa oli sulautunut patenttioikeuteen. Tämä oikeus on näet, niinkuin edellä on mainittu (ks. n:o 5), sammunut patenttisuojan lakatessa. Sen vuoksi saattaa keksinnön jatkuva suojaaminen olla ajateltavissa vain vilpillisen kilpailun ehkäisemiseksi annetun lain, lähinnä siihen sisältyvän ns. yleislausekkeen nojalla (VilpKilpL 1 §).

Patenttien myöntämisellä valtiolta pyrkii kiihdyttämään keksinnöllistä toimintaa maassa. Mutta samalla se tahtoo saada julkiseksi kaikki uudet teknillistä alaa koskevat keksinnöt, jotta toiset saisivat tiedon viimeisistä saavutuksista ja voisivat, näiden saavutusten opettamina ja niihin nojautumalla, viedä puolestaan tekniikan kehitystä eteenpäin. Tämä on se varsinainen *do ut des*-suhde, johon patenttisuojan antamisella pyritään. Patentilla valtio siis turvaa keksijälle keksinnön taloudellisen hyväksikäyttämisen, mutta vaatii suomastaan erikoisoikeudesta hyvitykseksi keksinnön ajatussisällön siirtämisen keksijän hallusta kaikkien tietoon ja siten koko kansakunnan omaisuudeksi.

Näiden patenttioikeuden päämäärien kanssa ei olisi sopusoinnussa sellainen järjestely, että sallittaisiin keksijän sen jälkeen, kun patenttisuoja on lakannut ja hänen keksinnöllinen ajatuksensa siis on tullut kansakunnan omaisuudeksi, kieltää keksinnön käyttö niiltä, jotka ovat saaneet tietoonsa keksinnön ajatussisällön. Patentin

⁷² Vrt. tästä kysymyksestä tavaramerkkioikeuden kannalta ehdotusta tavaramerkkilainsäädännön uudistamiseksi (1945) s. 24 s., 34 s.

myöntämisellä aikaansaatu keksinnön hallinnan moninkertaistuminen in incertam personam estää keksijällä ennen patentinhakua olleen immateriaalioikeuden elpymisen. Mutta yhtä vähän kuin tämä oikeus voi elpyä, yhtä vähän on mahdollista aikaansaada keksijänoikeuden palautumista myöskään soveltamalla sellaisia keksijänoikeuteen kuulumattomia lainsäädännöksiä, joihin keksijä ennen patentinhakua olisi voinut täydentävästi vedota oikeutensa tueksi. Ennenkuin keksintöön myönnetään patentti, keksijä saattaa tukea oikeusasemaansa myös vilpillistä kilpailua koskevilla säännöksillä, koskapa toisen tekemän keksinnön luvaton hyväksikäyttäminen kilpailutarkoituksessa, varsinkin jos siihen samalla sisältyy liikesalaisuuden loukkaus, on useimmiten luonnehdittavissa hyvän tavan vastaiseksi tai muutoin kielletyksi kilpailuteoksi (VilpKilpL 1, 11, 12 §). Mutta patenttisuojan lakkaamisen jälkeen ei tällaisen kilpailusuojan saaminen ole mahdollista. Tällöin ei se seikka sinänsä, että toinen kilpailutarkoituksessa käyttää hyväkseen toisen patentin kohteena ollutta keksintöä, voi merkitä hyvän tavan vastaista tekoa, koska keksintö patenttilainsäädännön tarkoitusten mukaisesti on vapautunut yleisön vapaasti käytettäväksi. Orjallisiin keksinnön jäljittely ei voi perustaa kilpailuoikeudellista kieltoa.

Patenttilainsäädännön tarkoituksen vastaista ei sitä vastoin ole suoda patenttisuojan päätyttyä kilpailuoikeudellista suojaa sellaisen menettelyn ehkäisemiseksi, jota on pidettävä kiellettynä riippumatta siitä, sisältääkö teko toisen julkiseksi tulleen keksinnön jäljittelyn. Jos patentinhaltijan jatkaessa keksinnön ammattimaista käyttämistä patenttisuojan lakkaamisen jälkeen myös joku toinen ryhtyy käyttämään keksintöä ammatissaan tai liikkeessään ja antaa tällöin valmistamilleen tai kauppaamilleen tuotteille (tai niiden päällyksille)

⁷³ Saksan lainkäytössä ollaan oikeussuojan myöntämisessä anteliaampia ja suodaan sille, jonka patentti on lakannut, kilpailuoikeudellista suojaa, jos kysymyksessä on sellainen patenttisuojan alaisena olleen laitteen rakenteellinen jäljitteleminen, jonka johdosta yleisö tulee tavaran alkuperään nähden harhaanjohtetuksi. Ks. *Baumbach, Wettbewerbs- und Warenzeichenrecht*, 5 p., 1943, s. 110, *Klauser-Möhring m.t.* s. 468 s.

sellaisen keksinnöstä riippumattoman asun, että yleisö näiden lisäominaisuuksien perusteella luulee olevansa tekemisissä esineen aikaisemman tuottajan tai liikkeeseenlaskijan kanssa, saattaa tällainen menettely aiheuttaa VilpKilpL 1 §:n soveltamisen. Asian ratkaisuun voi silloin vaikuttaa myös, onko kilpailija laskenut tavarat liikkeeseen tavaramerkittä vai pantuaan niihin tavaramerkkinsä siten erottaakseen omat tavaransa muiden samankaltaisista tavaroista (vrt. TLeimaA 1 §). Kuitenkaan ei tavaramerkin käyttäminen ehdottomasti estä tekemästä tavarasan yhtäläisyyden perusteella päätelmää siitä, että kysymyksessä on hyvän tavan vastainen kilpailuteko.
